

11

MLA DIKA

1972

MLADIKA

IZHAJA VSAK MESEC

1972 leto XVI. številka 11

VSEBINA

Ma-er: Božič v družini . . .	161
Albert Miklavc: Božična noč, V božični noči . . .	162
Janez Tratnik: Ukradena polnočnica	162
Albert Miklavc: Božično spoznanje	163
L. N.: Za praznike ob radijskem sprejemniku . . .	163
Anton Kacin: Ivan Rejec	166
Albert Miklavc: Božični čas	168
Mlada beseda	169
Albert Miklavc: Božično iskanje	170
-j: Športniki tromesečja . . .	171
m: Za sodobne žene in dekleta	172
Jože Velikomija: Ob popotnih doživetjih	173
Božo Zuanella: Pogled v Beneško Slovenijo	174
Alojz Tul: Iz starih časov	176
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura . . .	177
Vrtovi muz: knjige, gledališče	179
Čuk na Obelisku	180

Revija izdaja uredniški odbor: Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Sergij Pahor, Jože Peterlin (glavni urednik), Zora Tavčar, Maks Šah, Drago Štoka in Edvard Žerjal (likovna oprema)

Zunanja oprema
EDVARD ŽERJAL

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD

Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču
v Trstu št. 193

tisk »graphart« trst, rossetti 14
telefon 77 21 51

Vesele in srečne božične praznike vsem sodelavcem in bravcem!

SVOJIM NAROČNIKOM POKLANJAMO ZA BOŽIČ SLIKARSKO PRILOGO: ORIGINALNO GRAFIKO SLIKARJA BORISA ZULJANA. SLIKO LAHKO LEPO UOKVIRITE IN JO OBESITE NA STENO; TO BO LEP IN IZVIREN OKRAS VAŠEGA STANOVANJA.

R A Z P I S

- 1) Revija »Mladika« razpisuje natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico ali novelo poljubne vsebine z željo, da bi dela odražala življenje in običaje tukajšnjih ljudi in da bi kar najbolj odgovarjala konceptu te družinske revije. Vendar pa je treba pripomniti, da ti napotki niso obvezujoči. Avtorji so popolnoma prosti tako glede vsebine kot tudi obdelave in dolžine teksta.
- 2) Na razpolago so tri nagrade:
I. nagrada: 50.000 lir
II. nagrada: 30.000 lir
III. nagrada: 20.000 lir
- 3) Rokopise je treba poslati v dveh tipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, UL. DONIZETTI 3/I., 341333 Trst, do 31. JANUARJA 1973. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov pa naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenim z istim geslom ali šifro. V primeru, da isti avtor sodeluje na natečaju z več deli, mora poslati vsako v posebni kuverti.
- 4) Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, glavni urednik revije prof. Jože Peterlin, pisatelj prof. Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc in pesnica Ljubka Sorli-Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.
- 5) Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen februarja prihodnjega leta na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1973. Objavljena pa bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

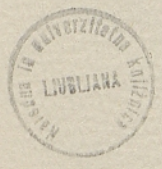
Posamezna številka Mladike stane 250 lir. Celoletna naročnina 2500 lir. Letna naročnina za Jugoslavijo 50 din. Letna naročnina za druge države je 6 US dolarjev ali enakovreden znesek v tuji valuti.

BOTAC

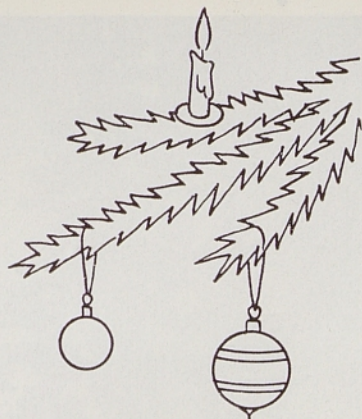
Stiljančič

Ma-er

Božič v družini

December je najvedrejši in najbolj prazničen mesec v letu: povsod same luči, svetleči trakovi, raznobarni balončki, sveče... Včasih se zdi, da je te bleščave preveč. Kot bi se ljudje skrivali za vsemi temi minljivimi simboli ter hoteli z njimi nadomestiti praznino v sebi; kot da se bojijo pogledati preko tega zunanjega bleska v notranjost, v resnični pomen božiča. Včasih se res zdi, da smo sprejeli samo zunanje znake božiča, pozabili pa, da pravi pomen praznika Gospodovega rojstva seže doli preko tradicionalnega izmenjavanja daril in voščil. Tako pa so trgovine natrpane, denar ob praznikih izpuhava, da sami ne vemo kdaj, vseh se polašča nekakšna mrzličnost, hlastanje po ne vem čem. Od krščanskega pojmovanja božiča ostane tako zelo malo. Zadnja leta se v družinah vedno bolj pogosto odpovedo celo jaslicam ali božičnemu drevescu, češ: »Nam se ne splača pripravljati jaslic in božičnega drevesca, že na božični dan gremo namreč smučat.«

V želji, da bi svojim otrokom nudili čim več, jih zasujemo z darili, jim omogočimo izlete in smučanje, pri tem pa jih oropamo za nekaj, kar jim ne smučanje, ne vsa darila ne morejo nadomestiti: oropamo jih poezije, ki jo izžareva božič, in miru, ki je s to združen. V božičnih praznikih bi se morali odrasli nekoliko umiriti, pogledati čim globlje vase in narediti nekakšen obračun leta, ki se izteka. Pa se največkrat zgodi, da do zadnje minute hitimo s pripravami, tekamo od trgovine do trgovine, zvečer pa vsi izmučeni nekoliko otopelo čakamo polnoči, ali pa gremo že prej spat. Naslednjega dne pa se nam rado že spet kam mudi — morda na smučanje ali v Slovenijo (tam je delavnik!), za resnično praznično razpoloženje ostane malo časa. Od takega božiča tudi naši otroci ne bodo imeli kdove kaj. Zato pazimo, da bo v naših družinah drugače. Predvsem potisnimo v kraj vso živčnost, ne pazimo toliko na zunanje znake božiča — darila, potice, izbrani menu, pač pa se posvetimo otrokom, da bo božič zanje čudovito doživetje. Že ves mesec jih pripravljamo na Jezusovo rojstvo, na Njegov rojstni dan. Pojmo in učimo jih božičnih pesmi. Že zgodaj začnimo pripravljati jaslice. Če so bili otroci pridni čez dan, lahko vsak večer v adventu potegnemo iz šopa slame slamico, ali pa potegnemo toliko slamic, kolikor dobrih del so naredili čez dan. Tako bodo pripravili Jezuščku mehko ležišče. Prav tako lahko s kamenčki, ki predstavljajo dobra dela, gradijo pot do hlevčka.

Na božični večer ali dan prej naj otroci krase božično drevo, če ga imajo, in dokončajo jaslice. Jaslice in božično drevesce naj bodo v prostoru, kjer družina preživi večino časa. Na božični večer se vsa družina zbere okoli prižganega drevesca in naj poje božične pesmi. Lepo je, če ohranimo tudi stare slovenske navade: obhod s kaje-njem in škropljenjem z blagoslovljeno vodo, branje božičnega evangelija, itd.

Tudi po božiču naj se otroci radi mudijo ob jaslicah, pa čeprav tvegamo, da temu ali onemu kipcu odleti glava. Radi peljimo otroke v razne cerkve ali k sosedom, da si tudi tam ogledajo jaslice.

Predvsem bomo otrokom ustregli, če bomo v božičnem času več z njimi, če bodo čutili v nas neko pomirljivost in dobroto, ki ju v vsakdanjem življenju včasih zakrije preobremenjenost. Tudi ko bodo otroci že odrasli in jih bo življenje zapeljalo bogve kam, jih bo, morda čez leta, na božično noč obšel nekak svetel spomin, ko bodo v sebi podživeli božično razpoloženje, ki je vladalo na božič doma.

Janez Tratnik

UKRADENA POLNOČNICA

Božična noč

Božična noč,
ena od neštetih,
ko zvezde zro
kož zamaknjene oči
v razstavljenih predmete
po brezmejnosti vesolja...

Božična noč,
ena od neštetih,
ko temno je nebo
in vihar hrumi,
da človek koprne,
v bojazni razdejanja...

Božična noč,
ena od neštetih,
ki so tako vsakdanje,
da jih rabimo za spanje
in vendar si edinstvena:

v tebi se rodil je
božji Sin!

V božični noči

Zvezde vse
vasujejo nocoj
in naša srca...

Sveti nepokoj
nas sili,
da hitimo k jaslicam,
kjer čaka Dete,
da nas blagoslovi
in nam podari
največji dar:
LJUBEZEN!

ALBERT MIKLAVEC

Ko me je šofer pripeljal na cilj, je bilo za nama že vse, kar je menda obveznega na stokilometrski vožnji iz Trsta: prvi tipajoči razgovori, grog v Postojni, zaničljivo ocenjevanje drugih voznikov in nazadnje majhno prijateljstvo, ki ne obvezuje, a prijetno greje. Zavore so še zadnjič zaškripale. »Vesele praznike«, stisk roke, kovček, tresk vrat. Izstopil sem iz avtobusa, edini potnik: komu bi se še ljubilo na pot v onem divjem mrazu, in to na 24. december, ko imajo ognjišča edinstveno silo v letu.

To je torej Ljubljana. Kako ista, kako drugačna! Gledal sem sibirsko opravljene meščane in skoraj upal, da mi kdo izreče dobrodošlico. Saj je vendar vsak moj gib, vsak moj pogled naravnost kričal, da sem se vrnil, vrnil! Koliko let že ni videl Jure domovine? Jaz je nisem deset, od tiste zmage, od tistega poraza leta 1945. Če bi moj šofer vedel, kaj se je dogajalo v meni, ko mi je počasi prihajalo naproti zasneženo prestolno mesto tujega Slovenca, bi bil tiho kot pri maši. Na srečo pa me je zamotil prav v trenutkih, ko ti čustva uhajajo z vajeti in je srce zbegani jezdec na podivjanem vrancu.

Oziram se okoli sebe in tudi vase. Sem tujec ali samo neznanec? Oba morava o tem odločiti; jaz sam in pa svet, v katerega se vračam za kratke božične počitnice. Srce, ti pa zdaj mir, kot sva se domenila: ne bova uprizarjala spominskih božjih poti, ne bova se šla čustvenih baklad ob vsakem znanem drevesu, ovinku, vonju, zvoku. Šele ko naju bo lokalni vlak pripeljal skozi sneg na stari dom, šele ko se bodo odprla tista najlepša vrata na svetu, šele ko bodo roke in oči spregovorile še pred besedami — dobro, takrat pa se naj zgodi kar se hoče in kar se mora.

oOo

Večer je. Najdaljši dan mojega življenja se je umiril po viharju vsega sladkega. Spet smo vsi zbrani za mizo praznikov, posvetov, izpovedi in razsodb. In tisti četrti stol, ki ga je mati vseh teh deset let božala s pogledi (za vse na svetu bi jih ne bil hotel kdaj videti!), je spet zaseden. Pogovarjamo se srečni, ko da ni za nami desetletnega prepada. Prve ure so bili predolgo pogovarjali le s tistimi stavki »Dragi sin, prejela sem tvoje pismo...« in »Ljubi oče, meni gre dobro in upam, da tudi vam.« Potem pa je le steklo in ko je šla božična večerja h koncu, smo desetletje tišine sporazumno črtali iz družinske kronike. V kotu so moje prve jaslice, poleg njih drevesce z okraški še izpred vojne. Med njimi je celo zvonček, s katerim je dajal Božiček vsako leto pred svojim skrivnostnim izginotjem znamenje, naj le pridemo gledat čudesa pod smrečico. Seveda je zazvonil tudi nocoj, saj smo bili še vedno otroci, mogoče bolj kot kdajkoli prej. Zdaj odvijamo darila in spomine, pijemo primorsko vino in tako

dolgo pogrešane ljube glasove. Na omarici je pripravljen ščepec kadila, ki se bo razlilo po hiši, ko se bo na lopatici žerjavice razcvetelo v oblak blagoslova. Bliža se polnoč in iz kota prihajajo med nas božične pesmi tuje radijske postaje.

»Pozno je že,« se oglasi oče in pomenljivo pogleda mater.

»Res je. Toda malo lahko vseeno še posedimo.«

»Opravili boste brez mene,« pristavi sestra, ki ji je celovečerno veselo žvrgolenje polagoma zamiralo. »Jutri imamo službo že ob šestih, veš.«

»Vem,« sem odgovoril. »Boš pa čuvala dom, kot stare mame,« sem jo še hotel malo podražiti. Jasnó je bilo, da mora res čimprej v posteljo. »Mi trije se pa ne damo, kajne?«

Natočili smo še štiri kozarce. Moje misli pa so si v veselem razburjenju že natikale gozzerice za nočno pot po snegu in ušesa so napeto pričakovala, kdaj se oglasijo zvonovi domače cerkve, ošabno velike za tako majhno vas. Ni bilo treba dolgo čakati. Zapelo je ubrano, vablljivo kot nekaj davno izgubljenega, da me je stisnilo v grlu. Po desetih letih smo spet skupaj, vi dragi bronasti prijatelji iz mladosti in detinstva!

Skril sem se za cigaretni dim, da bi ne bilo česa opaziti v mojih očeh.

»Tako, zdaj bo pa že čas.«

Namesto slovesnega dviganja od mize je sledila negibna, čudna tišina. Kot po nemem dogovoru je čez čas spregovorila mati.

»Misliš k polnočnici?«

»Seveda. Ne bosta šla z menoj?«

Spet molk.

»Saj, ne zamerita, nisem pomislil, da ste imeli danes ogromno dela pri hiši in da ste vsi utrujeni. In še oče pravi, da je nahoden. Škoda. No, bom šel pa sam. Pa me ni treba čakati, veste.«

Zunaj je slovesno zvonilo, tu pa še vedno ni bilo nekaj v redu. Oče je počasi stopil do okna, gledal zasneženo dvorišče in se nato spet vrnil za mizo. Kratka tišina, cigareta je dogorevala, prsti na mizi pa so opravljali tiste čudne sprehode, ko misel ne ve, kam. Nazadnje je spregovoril oče.

»Poslušaj, sine, bolje bo, če ostaneš tudi ti doma.«

»Seveda, saj si tudi ti že zrel za posteljo,« je takoj priskočila na pomoč mati.

»Utrujen za polnočnico? Po tolikih letih čakanja na ta trenutek? Tako me pa v svetu še niso pomehkužili,« sem še zadnjič poskusil z drobnó šalo. A že je vstajala v meni slutnja nečesa, kar je sledilo zdaj.

»Ne gre za to. Če bi šel, bi bilo malo... malo nerodno.«

»Nerodno? Zame?«

»Da.«

Izgovorjeno je bilo. Božični dih se je začel zgoščevati v gost dim, v glino, v skalo. V nekaj sekundah.

»Zakaj, oče?«

»Sine, po dolgih letih si se vrnil domov. Vem, kako ti je bilo v tem času hudo, toda nam je bilo še huje. Ne bi radi, da bi se kaj takega ponovilo. Naša bodoča srečanja visijo na tanki niti vizuma, ki ti ga lahko kadarkoli odrečejo.«

»Zaradi polnočnice? Saj ste mi vendar sami zagotavljali, kako vse drugače je zdaj tu. In ko so me pustili domov, so vendar vedeli, v katerem taboru sem bil, ko je šlo za vse, in kako mislim še danes. Če sem tu, pomeni, da imam čisto vest celo v očeh tistih, ki to uradno ugotavljajo, s kakršno že koli pravico. In zdaj naj bi ne smel k polnočnici?«

Oče je srebnil požirek vina.

Božično spoznanje

Tako si reven
in nebogljen,
tako si tih
in preglašen,
tako ponižen si
in nezahteven,
ko mirno spiš
v trdih jaslicah,
tako si majhen,
da ne govoriš
in vendar vsi
hitimo k Tebi,
da nas učiš
in nam podariš
božični dar.

ALBERT MIKLAVEC

Za praznike doma ob radijskem sprejemniku

Božič je najbolj intimni družinski praznik. Če smo kdaj v letu družine zbrane v svojem domu, potem smo prav v božičnih dneh. In če kdaj obiščemo svoj rodni dom, če smo odšli od njega, ga gotovo za božič.

V ozadju naših pogovorov, bomo preko radia gotovo v vseh domovih poslušali božične melodije. Ob nekaterih oddajah bodo naši pogovori obstali in bomo poslušali samo še radio.

Našim bolnikom bodo morda oddaje prav v praznike v tolažbo, starejšim in osamljenim ljudem morda tih pogovor s pevci, z igralci, z neznanimi znanci...

V praznike boste na valovih tržške radijske postaje lahko poslušali predvsem tele oddaje, ki jih je narokovala božična misel.

BOŽIČNI VEČER ob 19,20 bo začetek oddaj z voščili postaje in z božičnimi melodijami.

Ob 20,45 bodo v posebni oddaji Pratique poleg običajnega sporeda tudi božične pesmi. Nato pa oddaja Sveti božič, ki jo je napisal Niko Kuret, izvajali pa jo bodo igralci Radijskega odra.

Po poročilih, ob 23,30 bomo lahko spet poslušali božične melodije, ki imajo naslov Ob jaslicah. Pesmi nas bodo uvedle v višek večera — v POLNOČNICO, ki jo bo postaja prenašala iz župne cerkve na Opčipah in pri katerih bo pel openski

cerkveni pevski zbor pod vodstvom dirigenta Staneta Maliča.

BOŽIČNI DAN. Oddaja Božično jutro v glasbi nas bo pozdravila takoj zjutraj ob 8.05 na Božični dan v ponedeljek, 25. decembra. Ob 11,15 imajo vsako nedeljo in vsak praznični dan rezervirano oddajo zase najmlajši, a koliko mamic in očetov in non in nonotov te oddaje poslušaj z istim užitek kot najmlajši! Za letošnji božič je napisala igrice Lučka Susič z naslovom Najlepše jaslice. Igrica je prejela prvo nagrado na natečaju radijske postaje za mladinska dramska dela, izvajali jo bodo igralci Radijskega odra.

Božični popoldan bomo lahko poslušali v svojih toplih domovih zgodbo o dekletu iz šestega nadstropja. Napisal jo je znani sodelavec tržaške, ljubljanske in zagrebške postaje Aleksander Marodič. Zgodba je malce domantična, tokrat nastopi trubadur s trobento, ki skuša pridobiti srce v stolpnici. Ali bo uspel? Pričetek igre ob 15,45 v izvedbi igralcev Radijskega odra.

V igri, ki jo bomo poslušali sicer ni božičnega motiva, dotika pa se teh dni novela Alojza Rebule **Pričakovanje**. Ne dvomimo, da bo z njo naš tržaški pisatelj osvojil vse, ki bodo njegovo novelo poslušali. Na sporedu je ob 19.10.

Tudi ostali večer nas bo vabil v božično razpoloženje. V Slovenskih razgledih, v tej stalni rubriki, bo ta večer na sporedu pianistka Gita Mally; Breda Šček: Zvonovi v praznik; Koncert božičnih pesmi Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu, posnet v cerkvi Sv. Antona januarja 1972. In še Kraška legenda o Rojstvu, ki jo je napisal Jože Peterlin. (Ponovitev v četrtek ob 11,35).

PRAZNIK SV. ŠTEFANA. — Tudi torek, praznik svetega Štefana, je še praznični božični čas. Zato je namenjena oddaja ob 11,15 spet najmlajšim. Poslušali boste lahko igrice Milenkin sveti večer, ki jo je napisala za radio po Gustavu Strniši Mariza Perat. Pa tudi odraslim je namenjena ta dan dramska oddaja in sicer ob 15,45. Naslov: Naši trije angeli, avtorja Dušana Tomšeta po S. in B. Spewacku. Tudi v oddaji epov ob 19.10 bo Martin Jevnikar prikazal ep Gregorja Kreka Na sveti večer opolnoči. Ob 20,30 pa bo na

»Vse to je res. Toda nečesa mogoče nisi razumel. Ti se nisi vrnil pod domači krov, marveč tudi v majhno vaško skupnost. Določena vračanja pa so senzacija, ki niso vedno dobrohotno sprejeta. V božični noči lahko na cesti naletiš tudi na nebožičnega človeka. Sposoben bi ti bil izreči tudi zelo čudno dobrodošlico.«

Malo je pomislil in nadaljeval:

»Če ti rečem, da bi tvoja polnočnica lahko predstavljala določeno izzivanje, mi najbrž ne boš verjel.«

»Izzivanje!«

»No, pa razkazovanje. In to zna obuditi kak že zamegljeni spomin. Procesi pomirjevanja duhov pridejo na vas vedno z velikimi zamudami. Minilo je komaj deset let. To je zelo kratka doba.«

Spet je zavladala tišina. Med nami ni bilo več zadrege. Prišla je jasnost in z njo tiha, čisto tiha žalost. Moje razočaranje zaradi izgubljene polnočnice je prerasla bolečina, da si zdaj ti trije dobri ljudje očitajo, da so mi morali prizadejati nekaj hudega. Bali so se, da lahko majhna nerodnost pokvari mojo vrnitev prav na božični večer.

»Na vsak način pa ti ne branimo, če je tvoja želja premočna.«

To je bilo izgovorjeno tako iskreno, da sem zatrl še zadnji ostanek poslavljaljoče se želje. Tudi moj odgovor je bil iskren.

»Ne, oče, ne bom šel. In naš večer ne bo zaradi tega prav nič pokvarjen.«

Strah, porojen iz starševske ljubezni, mora imeti vedno prednost pred vsako sinovsko željo. Globoko sem preičan, da bi se prav nič ne zgodilo, če bi šel. A zakaj povzročati še eno uro skrbi? Jih ni bilo že dovolj? Pogovor je spet oživel, srca so se oddahnila. Toda ko sem kasneje po tolikem času spet ležal v svoji nekdanji postelji, so se med zahvalno molitev za srečno vrnitev vrivale misli, ki so božični svetlobi jemale nekaj sijaja. Zaspal sem kot otrok, ki je pravkar zvedel resnico o svetem Miklavžu.

oOo

Drugo jutro sem se odpravil k maši v mesto. Ko sem šel na postajo mimo naše cerkve, sem se delal ravnodušnega. Gledal sem vnemar naokoli, kot bi ne vedel, da se izogibljem pogleda na cerkvena vrata. Tam bi lahko bil sinočnji napis **VSTOP PREPOVEDAN**. Potem vožnja z vlakom, razkošna služba božja pri Frančiškanih, pa še kmečki zajtrk pri »Kolovratu«, v družbi z očanci in branjevkami. Po starem, za vsako ceno. Božično in domače veselje je spet prišlo v srce in ko sem se vračal kasneje s postaje, sem bil že zelo podoben včerajšnjemu človeku. Prišel sem do cerkve in mirno pobožal z očmi njeno ponosno pročelje. Za hip mi je hoja zastala, v srcu se je hotelo nekaj zganiti. A zapovedal sem si tišino in sklenil krepko stopiti še tistih sto metrov do doma.

Toda bilo je že prepozno.

Prav tedaj je cerkvena ura udarila poldne, skoraj istočasno pa je pričelo zvoniti. Najprej srednji zvon, nato manjša dva, končno še orjak v desnem zvoniku. Če bi poslušal kdaj drugič, bi bile to orgle, violine, harfe. Toda v tem trenutku je zgrmela name strašna sila, ki me je pobila na tla. Sinočja že zaceljena ranica se je odprla, da mi je raztrgalo prsi. Iz obeh zvonikov je grmelo, hrumelo, bilo plat zvona, divje pozvanjalo in metalo bronasto grozo na vse strani. Mili domači zvonovi so planili vame iz zasede in podivjali. Iz globin mojega bitja so nenadoma priklicali vse božiče na tujem, vse prestano domotožje, vse sproti tlačene gneve, ves tolikokrat

premagani odpor do ljudi, ki so duhovno pustošili mojo deželo. To, kar bi lahko v prejšnji noči bila spravna daritev, začetek pozabljanja in odrešujoče ljubezni, je zdaj udarilo iz mene kot reka sovraštva. Pred cerkvijo svojega prvega obhajila sem nenadoma začutil, da jaz sam vlečem za vrvi, ki jih je deset, sto, tisoč. S stotinami zvonov sem hotel izkričati obsodbo za vse izgubljeno, za vse nepopravljivo, za vse ukradeno.

Ne vem, koliko časa je trajala ta orgija. Nenadoma sem se zavedel, da jočem. In ko sem potem bolje prisluhnil, sem nejeverno pogledal gor v line: zvonovi so bili spet samo štirje. Doneli so ubrano, slovesno, sladko. Cerkovniku so prišli k vrvm na pomoč angeli, da so zvonovi zmogli tako pesem miru in betlehemskega žara. Obšla me je groza. Medtem po so tu igrali božjo glasbo, sem se šel jaz besnega maščevalca, na dan Odpuščanja in Ljubezni. In ta maščevalec, ki je uničeval vseprek, je najprej in predvsem porušil Zveličarjevo bivališče v lastnem srcu. Za to delo se je poslužil prav teh zvonov, ki zdaj in vedno pojejo Slavo in Zmago. Kje je vse izgubljeno, nepopravljivo, ukradeno? Kje so poraženci in zmagovalci, kje dobri in slabi? Pusti vendar Bogu in času to, kar ne pripada tebi. Prični spet iskati, popravljati, vračati najprej ti sam. In prični kar v sebi. Zdaj pa vstopi čez ta prepovedani prag, ti, ki kljub zaželeni polnočnici, kljub molitvam in gosposki maši danes sploh še nisi srečal božjega Sina!

V cerkvi je dišal spomin na stotine polnočnic, na tisoče maš, na milijone molitev. Sédel sem v svojo klop, tik že zbledle številke devet. Pogled je zmedeno zaobjel sto znanih, ljubih, davnih predmetov, nazadnje pa je obstal pred obhajilno mizo. Tam me je nekoč prvič obiskal Bog, ki sem ga kasneje tolikokrat izganjal iz svoje duše. S trmasto ljubeznijo me je potem moral neštetočrat čakati na vseh ovinkih in križišjih življenja vse do danes, ko sem pred Njegovo hišo ponorel od sovraštva, pa čeprav zaradi bolečin. Hvala, Gospod, za ta mir, hvala za to približanje, hvala za božič pod domačo streho. In hvala za polnočnico, ki ni bila ukradena, marveč po meni neumljivem ovinku podarjena z navržkom. Amen.

sporedu opera enodejanka Božična pesem Lina Liviabelle.

OSTALI DNEVI. — Opozorimo še na predavanje iz folklore v četrtek 28. decembra ob 19,10: Med božičem in novim letom. Napisal ga je znani narodopisec Metod Turnšek.

To je le nekaj izrazito božičnih oddaj ali oddaj z božično tematiko. Opozoriti moramo na to, da bodo tudi v drugih oddajah, tako predvsem v opoldanski ženski rubriki Opoldne z vami, ki je na sporedu v ponedeljek, sredo in petek ob 11,35 božična razmišljanja. Prav tako gotovo v Balončkih. In, da ne pozabimo Glasbe po željah! Naši poslušavci seveda žele poslati z voščili svojim znancem tudi božično pesem. In tako še marsikje.

Kot vidimo, bo tudi letos tržaška radijska postaja za božič s slovenskimi poslušalci trdno povezana in bo opravila ponovno za vse Slovence tisto vlogo in zgodovinsko poslanstvo, ki ga za te praznike opravlja že vsa povojna leta. Upamo, da bodo za prihodnji božič morda tudi že ostale slovenske radijske postaje prisluhnille želji svojih poslušalcev. Tržaški postaji pa smo Slovenci hvaležni, da z nami sodoživlja ta tako intimni božični čas.

L. N.

Openski pevski zbor z dirigentom S. Maličem, ki bo pel pri polnočnici

Anton Kacin

IVAN

REJEC

(prevajalec - filozof)

spominski zapisi
iz naše
bližnje preteklosti

Ob pogledu na sliko ne več mladega duhovnika, ki jo imam pred sabo, spet zaživijo trdi, a vendar lepi časi dela in bojev za naravne pravice slovenstva v naših krajih. Pravilen, poduhovljen asketski obraz, na katerem leži mir, iz katerega pa življenje kar žari. Visoko, za spoznanje nagnjeno čelo, svetle, žive oči. V desni roki drži knjigo, kazalec leve ima značilno dvignjen kot v opombo, da je to, kar bo povedal, vredno posluha. V ozadju je polica, polna knjig, skozi okno se vidi v daljavi na griču vipavski Sv. Križ, kjer je naslikani duhovnik Ivan Rejec ali Janez Svetokriški II., kot so mu v šali rekli sobratje, župnikoval sedemnajst let. Slika je fotografija izvirnika, ta pa je delo Toneta Kralja, ki je l. 1934 po naročilu politične organizacije portretiral Ivana Rejca in beneškega Ivana Trinka.

O tem duhovniku že druga generacija po končani vojni ni nič slišala. Na njegovo ime utegne naleteti le kak zagrizen knjigobrsnik, ki bi pa iz tega, kar bi našel v časopisih in drugih publikacijah, ne mogel zadostno sklepati na izredno vlogo tega moža v slovenskem katoliškem življenju na Goriškem v prvi polovici našega stoletja.

Ivan Rejec se je rodil dne 11. novembra 1878 v Šebreljah, lepi vasi na valoviti planoti med dolinami Idrije, Trebuše in Kanomlje. Nekaj let poprej je prišel tja za župnika podjetni, veseli in požrtvovalni Idrijčan Adolf Harmel, ki je poslal v Gorico v šole Jakoba Rejca, strica našega Ivana. Da je bil Jakob Ivanov stric, sem zvedel šele iz Močnikove knjige »Spomini in izkustva« (1971). Poznal sem ga samo na pogled, z Ivanom sem mnogokrat govoril. Skupaj ju nisem videl nikoli. Po značaju sta bila čisto drugačna. Jakob je v mlajših letih nekaj pesnikoval (v Vrtnu); bil je osebni prijatelj in zagovornik pesnika Gregorčiča ter menda antimahničevca. Morda se mu je bil Mahnič zameril že prej, ko je bil prefekt, Jakob pa gojenec v malem semenišču. Kdo bo to vedel danes? Ivan pa je bil odločen pristaš Mahničev, prav nič pesnik, pač pa razumsko ubran duh.

Ivan je gimnazijo končal 1897. Mature ni napravil. Kolikor se da sklepati iz izvestja, ni bil pripušččen k ustni maturi. Ustno izročilo iz tistega časa pravi, da je pri pismeni maturi padel iz matematike. Svet se zaradi tega ni podrl in Rejec je živel skoraj šestdeset let polno duhovniško življenje, a vprašanje je le, kako bi bil vplival, če bi imel višje bogoslovne nauke in primernejše delovno mesto. Jeseni je vstopil v goriško bogoslovje. Posvečen je bil 14. julija 1901 skupaj z Jakobom Ukmar-

jem, Vinkom Vodopivcem, Ivanom Tulom, poznejšim bogoslovnim profesorjem in nabožnim pisateljem, ter z mnogimi drugimi. V septembru istega leta je začel svojo dušnopastirsko pot: pet let kaplan v Dornbergu (do sept. 1906), pet let prefekt v malem nato v velikem semenišču ter istočasno katehet na gimnaziji (do konca julija 1911). Takrat je prosil za mesto profesorja moralke v bogoslovju, a mesto je dobil dr. Ujčič, poznejši beograjski nadškof. Rejec je uspešno delal med dijaštvom; ustanovil je dijaško kongregacijo. Skupaj z dr. Josipom Srebrničem, poznejšim škofom na Krku, in s prof. dr. Josipom Ličanom je ustanovil Katoliško tiskovno društvo, ki deluje še danes. Tista leta je nesoglasje med starimi in mladimi postajalo vedno globlje. Rejec je bil odkrit in delaven novostrujar. Ni izključeno, da je zaradi tega moral zapustiti Gorico in iti za župnega upravitelja v Ajdovščino (avgust 1911); tri leta pozneje je postal župnik v Sv. Križu (avgust 1914). Tam je preživel vojno, okupacijo in deset let fašizma. Dne 11. marca 1931 je bil obsojen na konfinacijo v Montefusco v južni Italiji. Na Goriško se je vrnil 18. aprila 1933. Naslednji dan je bil imenovan za župnika v Opatjem selu na Krasu. Od decembra 1941 je živel kot upokojenec doma v Šebreljah. Po koncu vojne je prišel v malo semenišče v Gorici, ob razmejitvi v septembru 1947 se je umaknil v Zalošče pri Dornbergu, kjer je umrl 2. avgusta 1958.

V prvem letniku bogoslovja je prevedel iz češčine deset črtic s skupnim naslovom »Na bojišču« (epizode iz laške vstaje l. 1848). Spisal jih je Jan Klecanda, ki je dogodka deloma sam doživel. Prevod je izšel v Gabrščkovih Slovanski knjižnici (1898). A. Gabršček pravi v uvodu, da izdaja to knjigo iz dveh razlogov: za 50-letnico vladanja cesarja Franca Jožefa I. in za 50-letnico italijanske vstaje. Iz uvoda bi lahko sklepali tudi, da je prevod naročil on, da torej ni Rejčeva pobuda.

Pozneje Rejec ni veliko objavljajal. Vtis imam, da ni pisal z lahkoto, prej s težavo in le, če je zahtevalo kako važno vprašanje. Znano je, da je sodeloval pri Primorskem listu in pri Novem času do začetka prve svetovne vojne, torej v času, ko je na Goriškem zorela ločitev med staro in novo strujo.

S kakšnimi občutki je Rejec šel iz bujno se prebujajočega katoliškega življenja na deželo, je težko reči. Če sodim po tem, kako je pozneje prenašal hude nezasluzene udarce, bi dejal, da ga to ni preveč prizadelo. Bil je mož trdne vere in zaupanja v božjo pravičnost in nikoli ni godrnjal.

Nova prilika za uspešno javno delo se je Rejcu ponudila po vojni. V Gorici je vodstvo nove struje prevzel dr. Josip Ličan; pridružili so se mu mnogi mlajši javni delavci. Dr. Anton Gregorčič je počasi izgubljal tla.

Poglavitno vprašanje tistih let je bilo složno nastopanje v borbi za narodne pravice v novi državi. To so čutili vsi. Sklivali so sestanek, da bi se dogovorili o skupnem delu. Udeležil se ga je tudi Rejec, ki je pozneje pisal: »Delavci za občo blaginjo slovanskega narodnega drobca v Italiji se nismo mogli ogniti vedno zopet vstajajočemu vprašanju: ali **krščansko** delo za narod ali **narodno** delo brez nujnega ozira na krščanstvo? Že na prvem sestanku kulturnih delavcev iz duhovniških vrst s kulturnimi delavci in politiki drugačnih vesoljskih nazorov leta 1920 v tedaj še stoječem Narodnem domu v Trstu je stalo med nami to vprašanje ter se obravnavalo, a ker se ni temeljito in odkritosrčno razčistilo, se je zopet in zopet vračalo med nas. ... Radi njega so se v nemali med nami spori in leteli očitki od nas tja k vam in od vas sem k nam.« (Jadranski almanah, 1924. Temelji in smotri narodnemu delu). V tej razpravi je ugotovil, da je »enota kulturnih smotrov danes v narodnih redka, popolna nikjer.« Na glavno vprašanje, katero si je bil zastavil takoj v začetku, pa ni odgovoril realistično; vse je namreč povabil, naj skupaj delajo na verski podlagi. Zgolj političnih smernic se ni dotaknil. Za splošno politično dogajanje pa je postavil tezo, ki se je vsaj deloma obnesla, namreč: »Kruta sila državne diktature je vselej časovno omejen pojav.«

Rejec je bil v besedi jasen, včasih trd. Eden njegovih starejših sobratov mi je ob neki priliki rekel: »Prav ima; to je gotovo. Toda težko ga berem, ker piše tako razumorsko, kot da nima srca.« Srce je seveda imel in še mehko srce; kar je dobil, vse je razdelil potrebnim, zlasti dijakom. Le razmere so zahtevale odločno besedo; prizanašal ni niti cerkveni oblasti. Tako se bere članek »Resna beseda v resni uri« (Zbornik svečenicov, 1921). Tam pravi med drugim, da se je, ko »je ta nesrečna dežela prišla pod Italijo,« začel pokret za ustanovitev katoliške nadškofije za Jugoslovane v Italiji... »Narod trpi od novih gospodarjev brezprimerne krivice... S krivično posvetno oblastjo je v Trstu in Istri že opetovano potegnila i cerkvena oblast.« Članek, objavljen poldruugo leto pred nastopom fašizma, zaključuje s pozivom: »A kličemo tudi materi sv. Cerkvi: Stoj ob strani temu mučeniškemu narodu kot varuhinja pravice in resnice!«

Za maj 1921 so bile razpisane volitve v državni zbor, prvič v novih pokrajinah. Na Primorskem je kandidiral tudi tržaški duhovnik Virgil Šček. Duhovnik — kandidat! To, kar je bilo v ranjki Avstriji nekaj običajnega — mnogi slovenski duhovniki so bili državni poslanci (dr. Anton Gregorčič, Krek, Korošec in drugi) — je bilo v Italiji nedovoljeno. Bolj je temu nasprotovala cerkvena oblast, ki je od leta 1870 dalje prepovedovala katoličanom vsako udeležbo v politiki (Né elettori né eletti!) ter je šele po prvi svetovni vojni dopustila ustanovitev politične stranke na katoliški podlagi (Partito popolare), a brez duhovnikov poslancev. Ustanovitelj te stranke duhovnik Sturzo ni bil poslanec. Šček je torej kandidiral in je bil izvoljen. Takrat ni bilo slišati, da ima kake

sitnosti. Pozneje so mi večkrat pravili ljudje, ki jim smem verjeti, da je bil suspendiran. Kadar sem ga v njegovi poslanski dobi videl, je bil vedno oblečen civilno, torej brez kolarja, kar je bilo v tistih časih tudi nekaj hudo nenavadnega. Pravili so mi tudi, da je, preden je sprejel kandidaturo, stopil v Sv. Križ k župniku Rejcu po svet, kaj naj napravi. Rejca je poznal še iz Gorice, kjer je bil kot dijak član njegovega dijaškega krožka, ter mu je zaupal. Rejec mu je menda odgovoril, naj mirno kandidira, kajti tista prepoved je bila lahko dobra za stare pokrajine Italije, nikakor pa ne v novih pokrajinah, navajenih na drugačno politično prakso, in v močno spremenjenih razmerah. Tudi je politično navodilo brez zveze z verskimi resnicami. Ponavljam pa, da tega ne vem iz prvega vira, torej ne od Rejca ali Ščeka, temveč od drugih oseb. Šček je bil izvoljen in je kot državni poslanec napravil veliko pozitivnega za Slovence.

Rejec je v letih 1920 in 1921 urejal Zbornik svečenicov sv. Pavla; vanj je pisal razprave o nacionalizmu, socializmu, socializaciji, boljševizmu, kapitalizmu in krščanstvu, socialni filozofiji krščanstva. Pozneje je prispeval zlasti pridige, članke organizatorične vsebine; pisal je tudi o pravilni slovenščini.

Ko so se leta 1923 začele priprave za ustanovitev Goriške Mohorjeve družbe, je bil Rejec seveda zraven. Bil je član razširjenega književnega odbora. Prvo leto je za Mohorjevo napisal obširen zgodovinski dodatek k prevodu ruske povesti »Na Indijo« (spisal Danilevskij, prevedel Al. Benkovič) z naslovom »Najznamenitejši vrhovi slovanske zgodovine«, v katerem s kritično ljubeznijo opisuje delo svetih bratov Cirila in Metoda, poljsko zgodovino do Ivana Sobieskega in carja Petra Velikega. Zanj in za takratno splošno slovensko razpoloženje je značilna misel iz uvoda v ta esej: »Slovenci v Itali-

ji smo tista veja slovanskega drevesa, ki sega najgloblje v evropski Zapad; živo nam je treba, da se zavedamo duševnih vezi s slovanskim Vzhodom.« To ni nobeno romantično hejslovanstvo, temveč trezen, stvaren pogled na položaj majhnega slovanskega naroda v kleščah med večjimi narodi, ki so ga stiskali in ga še stiskajo z namenom, da bi ga zadušili. Za naslednje leto je Rejec prevedel iz francoščine »Sanguis martyrur« (Kri mučnikov). To je roman iz III. stoletja po Kristusu, lepo, a težko delo, previsoko za mohorjansko čitajoče občestvo. Prevod pa je temeljit. Roman je spisal Louis Bertrand. Rejec je dodal obširne opombe in razlage.

Rad se je bavil z jezikoslovjem. Jezikoslovlili in slovníčarili so takrat vsi: časnikarji, duhovniki, uradniki, učitelji, najmanj morda profesorji. Rejec je bil tudi v tem temeljit. Opozarjal je na napake, ki jih je srečaval v našem tisku. Ni jih bilo malo. Pozabiti seveda ne smemo, da pišoči niso imeli še nobenega zanesljivega avtoritativnega pripomočka za pravilno pisanje. Pravopisa, če izvzamemo Levčev pravopis, kateremu so bili razni kritiki vzeli veliko veljave, nismo še imeli. Res je, da so nekateri besedni umetniki, kot oba Cankarja, Župančič, Finžgar pisali krasno slovenščino, da smo imeli jezikovno skrbno urejevane revije, kot Dom in svet, Ljubljanski zvon, Čas, a to ni dovolj, kajti vsi ne znajo izvajati iz lepe in pravilne proze splošnih pravil. Po Sloveniji in tudi na Goriškem je imel veliko jezikovno oblast prof. Anton Breznik oziroma njegova slovnica. A to je v primeri z današnjim stanjem zelo malo, skoraj nič. Rejec je priznaval Breznikovo avtoriteto po načelu, da je po trebna enotna pisava, čeprav morda ni vedno etimološko ali drugače utemeljena. Sam je pisal »bravec«; včasih so mu stavci ali kdo drug v tiskarni popravili v »bralec«. V predzadnjem letniku »Zbornika svečnikov« (1927) je objavil članek »Za našo slovenščino«, v katerem opominja slovenske pisce, zlasti duhovnike, naj pišejo pravičen, umljiv jezik. Opira se na p. Škrabca, prof. Koštiála in zlasti na Breznika. Prva dva je nedvomno osebno poznal, ker sta pred prvo vojno živela v Gorici. Kakšna je razlika med **vedeti** in **znati**; kako pišimo: **zaželjen** ali **zaželen** in podobno. Zaradi takih stvari so se takrat duhovi razburjali. Rejec kritizira jezik molitvenikov: »Večina molitvenkov, ki so izšli pri goriškem KTD, je jezikovno skrbno prirejenih. To je osebna zasluga g. Ščeka.« Tega pa ne more reči o novih izdajah in dostavlja: »Čuti se, da je v tiskarni nestalo marljive in vešče roke g. Ščeka.« Šček, ki je bil tajnik KTD, je bil odšel v Avber v tržaško škofijo. Rejec je včasih skoval kako novo besedo za nov pojem. »Iz Severne Amerike čujemo novo besedo za nov logy« (fantoslovje).« (Zbornik 1927)

Ne vem več dobro, katero leto sva šla skupaj iz Žabnice na Sv. Višarje, kjer smo imeli večdnevni dijaški tečaj. Hodila sva štiri ure; minile so mi hitreje kot dve uri, katera sem porabil, kadar sem šel sam. Govorila sva tudi o pravopisu in slovnici: ali je prav **čuvstvo** ali **čustvo**; ali smemo pred veznikom in sploh kdaj postaviti vejico in podobne drobnjarije, ki so danes že trdno določene, a so bile pred nekaj desetletji še sporne.

Za dijaštvo je vedno skrbel in delal. Že pred prvo svetovno vojno je v Gorici zbiral dijake in ustanovil dijaško kongregacijo. Ni bilo prav, da je moral zapustiti sre-

dišče in iti na deželo. A tudi tam je marsikaterega nadarjenega dečka poslal v gimnazijo in mnogim je pomagal tudi gmotno, da so lahko študirali. Mnogi njegovi dijaki so postali duhovniki, drugi pa dobri katoliški laiki.

V dnevno politično delo katoliške struje, ki je po letu 1930 moglo biti samo podtalno, ni segal. Nastopil pa je, kadar je šlo za načelno ali za pravilno praktično stališče v važnih vprašanjih. Ni gledal na to, kje je večina, kje manjšina, kdo razpolaga z denarjem kdo ne; potegnil je s tistim, o katerem je sodil, da zagovarja pravilno in pošteno politiko. V danes skoraj neznanem, a hudem notranjem sporu v katoliških vrstah, ki se je vlekel skozi vsa trideseta leta in še naprej, je ostro in odločno nastopil proti bivšim prijateljem in sodelavcem. Svojega mnenja ni spremenil niti pozneje in razvoj dogodkov mu je dajal prav. Še sredi druge svetovne vojne (27. maja 1943) je v pismu mlajšemu sobratu priporočil, naj se ne da zapeljati, če mu kdo reče: »Saj ni med nami pravega razločka; če nas kaj loči, so same osebnosti.« On sam je »globoko prepričan, da je stvar zelo drugačna. Ko se že celo desetletje stalno ločita v naših krščanskih vrstah ti dve grupaciji, je naravno, da so pri tem tudi osebe pomembni činitelji, a odločilne na naši strani niso osebe; odločali so važni občestveni interesi, najbolj pa ideje, ki že zdaj vodijo duhove, a jih bodo še usodneje vodile pri delu, ki ga bo zapovedljivo nalagala zlasti duhovščini taka bodočnost, kakršno si obe-tamo.« Drugače misleči se sklicujejo »na splošno obveznost krščanske ljubezni.« Ne pomislijo pa, da je »tisti Kristus, ki poglavitno zapoveduje ljubezen, ravno v službi ljubezni prinesel tudi meč; in sv. apostol Ivan, ki je napisal najlepše besede o ljubezni, je napisal tudi prva tri poglavja apokalipse.«

Po vojni se v javnosti ni več oglasil. Umaknil se je v Zalošče ob Vipavi, kjer je še dobrih deset let užival za služeni mir, Če je bil mir? V novih razmerah ni mogel nič povedati. Da je kaj pisal, se mi ne zdi verjetno; izključeno seveda ni. Sedaj je pozabljen, čeprav je v svojem življenju opravil veliko pozitivnega dela za slovensko skupnost. Zlasti je mnogo pripomogel k načelnemu razjasnjevanju v krščanskih vrstah na Goriškem. Ob spominu nanj se mi vedno zbudi primerjajoča misel, da je Ivan Rejec slovenski Jacques Maritain v manjšem formatu.

Božični čas

Božični čas,
čas dobrote in ljubezni,
razlij na nas
svoj žar presvetli,
da nam je spoznati,
kako nas Bog je ljubil,
ko nam Sina je poslal
na revni svet,
da bi postali spet
dobrote polni
in ljubezni.

ALBERT MIKLAVEC

Anka Peterlin

TETA ANKA

Teta Anka, — to sem jaz! Ne verjamete? Da, teta, in že štirikrat povrh. Upam, da niste ostali ravnodušni ob tej novici. A če bi se vam slučajno to ne zdelo kdovekako pomembno, vam bom skušala pojasniti, kako velik in pomemben del življenja sem odkrila prav zaradi tega, ker sem pri petnajstih letih že štirikrat teta.

Bila sem zadnji otrok v družini. Morda niste nikoli poskusili, kaj to pomeni; vsi po vrsti se čutijo poklicani, da vsak po svoje preizkuša na najmlajšem svoje kar se da različne vzgojne metode, kadar so razpoloženi bolj resnobno. Kadar pa so dobrovoljni, te na mrtvo razvajajo, da potem še toliko bolj občutiš, kadar jih razvajalna žilica popusti in se gredo speč stroge vzgojiteljce. Brat, ki mi je po starosti najbližji, bi bil morda lahko moj zaveznik, a fantovska žilica mu ni dala miru, zato me je s pravim užitek dražil in mi nagajal. Manjkala mi je družba otrok, posebno mlajših, da bi se lahko tudi jaz uveljavila med svojimi vrstniki. Če sem že kdaj zašla v otroško družbo, mi otroci niso nikdar dodelili vloge mamice, kadar smo se šli očke in mamice, ali vloge prodajavke, kadar smo se igrali trgovino. Zato si lahko predstavljate, kako neznanosko sem se razveselila, ko mi je sestra Marija povedala, da čaka otroka. Predvsem me je, ker sem bila takrat še skoraj otrok, navdalo sladko upanje, da bom končno dobila družbo. Prišlo bo bitje, ki bo zapolnilo veliko vrzel. Toda to čakanje! Minila je pomlad, minilo je poletje, a še vedno nič. Mislila bi, da so me potegnili za nos, če ne bi bila videla sestričnih neverjetnih dimenzij. Postala sem pozorna tudi na druge spremembe. Sestra je izgubila ves smisel zame in sploh za vso okolico. Mirna in spokojna se je nekako obrnila navznoter, kot da živi samo še za malo bitje, ki bo nekega dne iztegnilo ročice svobodi in soncu naproti. Prevzela jo je tudi nekakšna aktivnost, po ves dan je nekaj pospravljala in preurejala, ko da se pripravlja na dolgo pot.

Nekoč, ko sem prišla vsa vroča in izmučena iz mesta domov, pa me je čakala novica: »Punčko imamo!«

»Punčko! Punčko! Zdaj sem teta!« sem vpila in nisem bila več ne lačna ne žejna. Pognala sem se k vratom. Kaj še, — obiske dovolijo šele zvečer. Bilo je čakanje brez konca. Nazadnje sem le stala pred steklenimi vrati v bolnišnici. Ko so jih odprli, sem se v eni sapi pognala po stopnicah in nato po prstih po dolgem hodniku. Na koncu so bila neka vrata priprta. Odrinila sem jih in zagledala polno postelj, obrazov, tablic, Marije nikjer. Le nekje daleč sem opazila roko, ki mi je mahala. Približala sem se in zagledala Marijo, blede, izmu-

Mladi nismo svet zase

Najbrže smo že brali o anketi, ki jo je letos izvedel neki beograjski tednik med maturanti srbskih gimnazij. Pa se zdijo ugotovitve zanimive, tudi za tržaško mladino, zato spomnim nanje.

Vprašanje se je glasilo, kako gledajo maturanti na svoj delež v današnjem družbenem življenju. Iz njihovih odgovorov izhaja, da si maturantje ne delajo utvar, da bodo čez noč spreobrnili svet, želijo pa vsaj preprečiti njegovo uničenje. Dobro se zavedajo, da samo gola kritika ne pomaga, marveč je treba pokazati, »da za našo kritiko stoji sposobnost in želja narediti nekaj boljšega kot je to, kar kritiziramo.«

Vprašani maturantje se tudi zavedajo, da ne živijo ločeni od ostale družbe, marveč so njen sestavni del. »Nismo svet zase. Pojem "Svet mladih" je prazna beseda. S tem so mladino hoteli odvrniti od soudeležbe pri nedeljivem in resničnem življenju. Nismo opazovavci s strani, niti sami sodniki, ampak hočemo po svoji naravi biti sodelavci v življenju družbe.«

Morda tudi mi večkrat vse preveč samo kritiziramo in se zapiramo v »svet mladih«, vse premalo pa konkretno kaj naredimo. Od deklaracij je treba stopiti k dejanjem.

T. k.

Nič politike

Zdi se mi, da se je v našem krogu mladih ukoreninilo načelo: »Nobene politike! O politiki ne bomo govorili!« In smo se tega načela tudi skoraj povsod držali. Ne vem, kdo je vrgel to krilatico, mi smo ji podlegli. Zmeraj bolj pa spoznavam, da pri nas na deželi, pa tudi naši študentje, ki prihajajo iz mesta, tako malo razumemo prav politična vprašanja, da nas vsak še tako nerazgledan in neizobražen človek spravi v zadrego, ker je on politično šolan. Zato sem mnenja, da tisti bavljav že vržemo stran in da se razgledujemo tudi v naših krožkih po političnih vprašanjih. Saj že kmalu ne bom mogel dopovedati

svojemu prijatelju, kako osvajajo različne stranke s popolnoma nedemokratskimi načeli in z najbolj skrajnimi in nespravljivimi metodami prav našo zdravo slovensko družbo. Zato se ne bom v bodoče prav nič bal pogovora in razprave o političnih vprašanih in vabim tudi drugo slovensko mladino, da pristopi k preučevanju tudi teh vprašanj.

S. J. Dolina

O tem in onem

Rekli so:

Richard Burton, igralec:

Ljubiti se pravi biti toleranten v najvišji meri in nerazumljivo popustljiv.

Milena Mercuri, igralka:

Žena se lahko zaljubi najkasneje do petintridesetega leta. Kasneje se že zdi smešna.

Mia Farrow, igralka:

Ljubezen je sočutje. Ljubiti se pravi, ne bati se odgovornosti in ran, ki jih zapušča ljubezen.

Marlon Brando, igralec:

Časnikarji so mi odvratni. Da bi si prislužili svoj honorar, brskajo kot hijene po tujih življenjih.

Majda Sepe, pevka:

Oblačenje je slaba točka vseh žensk. Na srečo imam jaz opravičilo za to — kot pevka moram biti okusno oblečena.

Lado Leskovar, pevec:

Rad hodim na koncerte po Sovjetski zvezi, čeprav so strašno naporni. Toda tam je čudovita publika, taka, kakršna je bila naša pred desetimi leti.

Josipa Lisac, pevka:

Nimam preveč velikega kroga oboževalcev. Toda veseli me, da so med temi tudi starejši, ne le mladi.

Božično iskanje

Zvezde žarite
z novo svetlobo,
pot pokažite
v novo nam dobo.

Hlevček še išče
človek trpeči
za zatočišče
Tebi in sebi.

ALBERT MIKLAVEC

čeno, a blaženo. Nisem upala vprašati, kje je punčka. Nenadoma se je približala negovalka v beli obleki in s kretnjo pokazala obiskovalcem v sobi, naj se približamo. Zagledali smo stekleno steno in za njo polno posteljic in v vsaki obraz novorojenčka.

Do takrat sem mislila, da so novorojenčki vsi enaki. Zdaj sem postala pozorna na to, da so različni kakor odrasli ljudje. Številka 45, — naša punčka! Kako naj opišem tisto, kar sem takrat začutila? Bilo je nekaj med razburjenjem, presenečenjem, srečo, veseljem. Če me ne bi bilo malo sram, bi bila zavriskala ali zajokala. Mala je spala in odejica se je ob njenem dihanju enakomerno dvigala. Črni laski, nosek, usta — vse mi je bilo nekam znano — kje sem že videla nekaj podobnega? Ah, seveda, saj to je prava miniaturna njenega očka! Potem je mala začela dvigati eno obrv, odprla je s težavo eno očesce, še drugo, nabrala je čelo v nešteto gub, raztegnila ustka in obrazek je kar nekako izginil spričo velike odprtine. Zaslíšal se je nenavadno pogumen jokec. Tedaj se je nekdo rahlo dotaknil mojega komolca. Pogledala sem in opazila, da so vsi obiskovalci že odšli in da mora negovalka zapreti vrata.

Vidite, tako sem postala prvič teta!

»Biti drugič teta?« sem si mislila, »to bo že manjše doživetje.« Pa sem se zmotila. Šele ta dogodek je bistveno spremenil moje življenje. Komaj ob rojstvu male Manice, katero nam je podarila moja druga sestra, so doma začeli upoštevati moje novo poslanstvo, postala sem namreč teta, mimo katere kljub mojim štirinajstim letom nihče ni mogel, treba jo je bilo sprejeti kot povsem enavrednega člana družinske skupnosti, če ne celo kot trenutno v določenem smislu celo najpomembnejšega. Kajti biti teta je sedaj postalo poleg sladkega občutja tudi važna funkcija. Dnevni red malih kričačev ni mogel mimo male tetke Anke, ki bo odslej imela odgovornosti prave odrasle tete. Čeprav sem v hipu vzljubila nežno malo bitjice, ki je s svojim milobnim glaskom poživilo našo do tedaj tiho sobo, je v mojem srcu nastal majhen problem: katera od obeh nečakinj mi je ljubša. Srce se je težko odločilo, bilo je na strani obeh. Niti potem, ko sem včasih morala paziti na obe hkrati, se moja ljubezen ni mogla prevesiti na eno samo stran. Niti tedaj ne, ko sem med piljenjem grških glagolov mirila razžaloščeno mlajšo, ki je jokala za mamico, in nestrno lovila z očmi večjo, ki je že stikala po sobi. Pač pa mi je ob takšnih popoldnevih prišlo v zavest spoznanje, da je biti teta sicer čudovito izkustvo, a tudi odgovorna naloga. Kaj šele bo, ko se najavi tretji nečak?

Tole s teto Anko ni kar tako, neprestano morate računati na kakšno presenečenje, zato se ne čudite, da vas postavim pred nenavaden problem: kako postaneš od dvakratne tete v hipu štirikratna teta?! Dovolite, da vam pojasnim to skrivnost. Bilo je nekako takrat, ko smo pričakovali, da dobimo tretjo nečakinjo. Lepega dne ves zadihan priteče po stopnicah moj svak in dahne nepričakovano novico: »Dvojčki! Dva fanta imamo!«

Od takrat je minilo že pet mesecev. Matej in Tomaž se že smejeta. Čeprav sta si na moč podobna, je v njunem izrazu že nekaj svojškega, tako da ju že dobro razločujemo. Kako je, kadar moram pri sestri Mariji popaziti hkrati na večjo in na mala dva, o tem naj molčim, raje si predstavljajte, kako čudovito in ponosno se počuti teta Anka, kadar s sestro pelje mala dvojčka na sprehod. Spredaj sedita mala korenjaka v velikanskem modrem vozičku, ki je kakor kočija. Te kočije pa ne porivajo konji, temveč ponosna mlada mamica. In, prosim, ne pozabite tudi na navzočnost pomembne osebe, katero predstavljam jaz: kaj bi namreč bilo, ko bi v naši sedaj tako povečani družini ne bilo tete Anke? In da bi tega nikakor ne pozabili, sem vam povedala to zgodnico.

ŠPORTNIKI TROMESEČJA

Športno uredništvo našega radia, ki je na začetku lanske sezone začelo z nedeljsko enourno oddajo ŠPORT IN GLASBA, je letos dalo pobudo za anketno tekmovanje za izvolitev najboljših sportnikov. Tekmovanje je tromesečno in se ga lahko udeležijo vsi poslušalci. V okviru tega tekmovanja sta bila za svoje uspehe na športnem področju že nagrajena namiznoteniški igralec Sokola Boris Košuta in nogometaš štrandreške Juventine Edi Tabaj. Zdaj je v teku III. nagradno tekmovanje, v katerem sestavljajo trojico kandidatov kolesar Nino Maver, nogometaš Silvio Verginella in mlada kotalkarica z Opčin Morana Sosič.

Nagradno tekmovanje se odvija v času treh mesecev, kar je morda nekoliko predolgo obdobje, saj rezultati in uspehi kandidatov že nekoliko zbledijo v spominu poslušalcev prav v odločilnih trenutkih glasovanja. Morda bi si bilo treba izmisliti nekoliko agilnejšo formulo, ki bi bila bolj učinkovita.

Med prvimi kandidati letošnje sezone je brez dvoma najbolj znan veterani NINO MAVER, ki je nastopal kot kolesar več kot 30 let. Začel je tekmovati leta 1938, ko mu je bilo 14 let. Njegovo športno kariero je začasno prekinila vojna, po njej pa se je preselil v Pulj in v Jugoslaviji je v nekaj letih dosegel vrsto prestižnih uspehov na raznih amaterskih tekmovanjih. Nastopil je med drugim na znanih mednarodnih dirkah kot na primer na dirki Praga-Berlin-Varšava, dvakrat na dirki po Avstriji in večkrat na krožnih dirkah po Sloveniji in Hrvaški. Jugoslavijo je zastopal tudi na dirki Dunaj-Gradec-Zagreb. Leta 1949 je bil državni prvak v ekipni vožnji na kronometer. Tri leta kasneje se je vrnil v Trst, kjer je kmalu začel nastopati med veterani in je takoj dosegel lepe uspehe tako v deželni kot tudi v državnem merilu. Obračun njegove dolge kariere znaša udeležbo na več kot 700 dirkah, zmag pa je dosegel 76. Ko so lani v Lonjerju ustanovili kolesarski klub ADRIA, je

bil takoj zraven kot tekmovalci in seveda tudi kot trener najmlajših članov. Njegova uvrstitev med kandidatke za nagradno tekmovanje predstavlja torej priznanje za dolgoletno delo na športnem področju.

Kolesar je bil na začetku tudi drugi kandidat SILVIJ VERGINELLA, ki je star 34 let in zdaj zaključuje svojo športno kariero aktivnega nogometaša pri kriški VESNI. Za nogomet se je navdušil leta 1958. Bil je med pobudniki za ustanovitev nogometnega kluba na Proseku in je za Primorje igral do vključno lanske sezone. Letos je dobil izpisnico in je pristopil k Vesni. S tem pa je povzročil precej hude krvi na Proseku, kjer mu očitajo, da je ojačil »konkurenco«. Vendar je ta dogodek verjetno že pozabljen in bo zagotovo dobil glasove tudi s Proseka in Kontovela.

Čisto na začetku športne kariere pa je plavalasa kotalkarica MORA-

NA SOSIČ. Članica openskega POLETA je namreč stara šele 11 let in spada torej še med naraščajnice. Kotalka že štiri leta, nastopati pa je začela letos ter si je že zagotovila nekaj lepih uspehov. Na tekmovanju v Gorici je bila tretja, na mladinskih igrah v Pordenonu druga in na deželni tekmovanju na Opčinah tretja. Ob koncu sezone si je na treningu zlomila gleženj — prav v teh dneh so ji sneli mavca — tako, da je bila za daljši čas prisiljena k počitku. Vendar pa se od tekmovalne plošče za kotalkanje ni oddaljila, saj je z nogo v mavcu prihajala večkrat na trening drugih članov Poleta.

To so torej kandidati za III. nagradno tekmovanje oddaje Šport in glasba. Razglasitev izidov bo na zadnjo nedeljo v letu, ki pade prav na 31. decembra.

—i

V božičnih počitnicah bomo pohiteli na snežne poljane na smučeh

PRIPRAVE ZA BOŽIČ

za
sodobne
žene

in dekleta

Za gospodinjjo navadno pomenijo božični prazniki več dela, nešteto sitnosti, utrujenost... Treba je misliti na darila, na voščila, na tekanje po trgovinah, vsi pričakujejo lepo očiščeno in lepo okrašeno hišo, izbrana jedila za praznike — in za vse to bi morala poskrbeti gospodinja. Naš nasvet je, da omejite vse te priprave, črtate nekatere »dolžnosti«, odklonite vlogo žrtve in spomnite vse, da je božič tudi vaš praznik. Poleg tega pa si pomagajte tako, da pravočasno razporedite delo, tako da se ga ne nabere preveč zadnje dni. Pravočasno pripravimo seznam daril, seznam, komu je treba voščiti, in kar kmalu to tudi opravimo. Pri tem ne pretiravajmo z darili, ne v številu, ne v vrednosti.

Potem se lotimo krašenja stanovanja. Pri tem naj nam pomagajo vsi člani družine. Kar bi bilo za nas

sama muka, se bo tako spremenilo v veselo kolektivno delo. Navadno nam rado zmanjka idej za božične okraske. Tu je nekaj nasvetov, kako z majhnim stroškom pripraviti nekaj božičnih okraskov.

Trakovi v obliki verige. Iz kovinskega srebrnega ali barvnega papirja zrežite 1 cm široke in 10-14 cm dolge trakove. Iz njih naredite obročke in jih združite v verigo. Taki verižni okraski naj bodo dovolj dolgi, da z vrha drevesca sežejo do tal ali do zadnjih vejic drevesca.

Pompon za drevesce. Vzemite šop navadnih ali plastičnih slamic. V sredini jih zvežite in močno stisnite skupaj, da se slamicice upognejo in naredijo nekakšen pompon. Trdno zavežite in pustite dolg košček zlata ali srebrne vrvice, da boste okrasek lahko obesile. Če hočete, lahko tak pompon potopite prej v škrlatno bar-

vo, ali ga pozlatite ali posebite s posebnim sprayem.

Kitajska svetilka. Vzemite barvan list papirja (14x20 cm) in ga upognite čez pol. S škarjami strižite polo od sredine (kjer je prepognjena) na 1,5 cm široke trakove, toda pustite 2 cm roba nerazrezanega. Na obeh robovih lista narišite s tušem nekakšne kitajske črke. Zaokrožite polo v obliko svetilke in spnite na koncih; naredite dve luknjici, na vrhu skozi njiju potegnite zlato nitko in obesite svetilko na drevesce ali nad vrata.

Balončki. Iz barvnega svetlečega papirja zrežite trakove dolge okoli 20 cm in njihove konce zlepite ali spnite s kovinskim žebličkom. Ko boste imele dosti obročkov, jih uravnajte v kroglo, pritrdite s sponko in na vrhu zvežite z vrvico. Take balončke obesite na drevesce. Balončke lahko naredite iz enobarvnega ali večbarvnega svetlečega papirja.

Okras za sredino mize. Ves božični čas imamo lahko na mizi okras, podoben kot jih prodajajo v cvetličarnah, le da nas bo stal dosti manj. V nizko, odprto vazo v obliki skodelice postavimo kos nekakšnega umetnega mahu, ki služi za razporejanje ikebane (dobimo ga v kmetijski zadruzi). Preskrbimo si tudi nekaj lepih smrekovih vej. Konce smrekovih vej ovijemo z močno žico in zapičimo v mah. Ko tako lepo razporedimo vse vejice (tiste ob straneh morajo biti položno, ne navpično zasajene), jih lahko posebimo ali pobelimo s sprayem. V sredino okrasa zapičimo eno ali več rdečih ali belih sveč (spet ovitih na koncu z žico, tako da zasadijo žico, ne svečel!), vmes zapičimo dva ali tri lepe balončke; če hočemo, lahko dodamo nekaj klasov, ki jih kupimo v cvečličarni. Tak okras nam služi lahko tudi namesto božičnega drevesca. V tem primeru lahko postavimo med veje nekaj električnih lučk in ga obdamo s srebrnimi trakovi.

*V božičnih dneh bomo
rašli tudi v snegu pot do
božjega hrama.*

Jože Velikonja, Washington

OB POPOTNIH DOŽIVETJIH

Precej redno berem v listih poročila in opise doživetij, ki jih posredujejo ameriški Slovenci pri obiskih Slovenije. Vsako tako opisovanje je osebno in zato sloni le na drobnih osebnih vtisih, ki jih opisovalci vendarle pogosto posplošijo v trditve: »Taka je danes Slovenija; taki so danes slovenski ljudje; to je napravil iz Slovenije komunistični režim.«

Naj mi urednik dovoli, da to pisanje malo razčlenim in komentiram.

Slovenija, Evropa ali Amerika se v svojem razvoju in spreminjanju niso ustavile. Razvoj in spreminjanje gresta v mnoge smeri, nekaj teh smeri je po našem mnenju dobrih, mnogo je slabih. Odvisno pač od tega, kaj človek dobrega pričakuje in kaj označuje za dobro. Bistveno je le, da se razmere, ljudje, vasi in mesta ne prestando spreminjajo, rastejo in razpadajo, pa najsi je režim kakršenkoli. Slovenija tod ni izjema. V današnji Sloveniji se prepletajo procesi, ki nastajajo zaradi rasti prebivalstva, zaradi nove razporejenosti ljudi, zaradi tehničnih sprememb kakor tudi zaradi posegov političnega režima. Mnogo teh sprememb se pojavlja in uveljavlja brez direktnih posegov sedanjega komunističnega režima, včasih prav zato, ker režim nima smisla in znanja, kako naj bi spreminjanje usmeril. Tehnološki razvoj in ne režim je kriv, da je Sava le dolgo korito, po katerem se pretaka umazana tekočina, da je cesta od Ljubljane do Vrhnike pozorišče brezsmiselnih tveganj drvečih avtomobilov (tuj turisti niso nič boljši kot domači vozniki), da se Celje duši v dimu tovarn. Režim ali ne, dokler je tehnični razvoj dovoljen, bodo nastajale take in podobne spremembe, le čas in denar bosta pripomogla, da bodo začeli resno iskati in bodo morda tudi našli zadovoljive rešitve. Politični režim jih bo moral ostvariti, rešitve se ne bodo uveljavile same po sebi brez posegov. Zdi se mi skoro nepošteno očitati sedanjemu režimu, da je kriv za uničevanje slovenskega sveta, posebno če očitke prihaja z bregov jezera Erie, ki je danes svetovno znani primer uničenja, pri katerem komunistični režim ni imel nobenega opravka.

Marsikateri obiskovalec Slovenije ni pripravljen na spremembe, ki jih bo tam našel, posebno če so njegovi obiski redki in če si ogleda le svojo 'domačo okolico'. Za človeka, ki malo več potuje, spremembe niso iznenadenja. Spomini, ki jih je prinesel s seboj, se obogatijo z novimi vtisi in ustvarjajo nove slike. Vsak obisk postane zanimiv že v pričakovanju, kakšne novosti so se v tem času pojavile.

Druga stran vtisov zadeva ljudi ter vse, kar je z ljudmi v zvezi. Pred nedavnim objavljeno poročilo v kanad-

skem delu Ameriške domovine (26. septembra 1972) je prikazalo razočaranje, ki ga je mladi slovensko govoreči Kanadčan doživel ob obisku ter ga povzel v stavku: »Z ljudmi tam me veže samo to, da oni govorijo slovensko in jaz govorim slovensko in nič drugega.« Trditev izzveni v obtožbo, ki bi jo lahko tudi zasukali in z njo obtežili obiskovalca: »Ali si kdaj kaj napravil, da bi te z domovino staršev družilo kaj več kot slovenska govorica?«

Slovenski jezik je posrednik in simbol, za ljudi doma bolj posrednik, za slovenske ljudi po svetu pa mnogo bolj simbol, katerega cena gre daleč preko dejanske posredniške vrednosti. Ljudje doma govore slovensko z enako nujno kot mi v Ameriki govorimo angleško v vsakodnevnikih stikih, pa nam zato angleščina ne postaja posebno visok simbol kulturne veličine. Govorimo jezik, da z njim posredujemo. Ob mojih obiskih Slovenije sem vendarle redno srečaval ljudi, ki jim je slovenski jezik več kot le sredstvo za sporazumevanje. Pogosto tudi ljudi, ki so pripravljeni govoriti o čem več kot o vsakdanjih materialnih zadevah. V resnici prav v Ameriki bolj pogosto zadevam na materialno usmerjeni govor. Za izpričevanje slovenstva seveda ni dovolj, da se postavim na sredo Kongresnega trga in izpovem, da govorim slovensko. Ni dovolj, da na letališču potegnem nekoga za rokav in mu rečem, da znam slovensko, četudi bi nosil suknjič z znakom kanadske šole. V najboljšem primeru se bo neznanec nasmehnil, kaj zamrmral in odšel po svoji poti.

Sprašujem se, če je z drugimi ljudmi v drugih deželah kaj drugače. Ali bi ne bilo koristno med Slovenci v zdomstvu neko iztrepzjenje, kaj smo, kaj hočemo in kaj pričakujemo. Preden od drugih zahtevamo nekih dokazov razumevanja, nekih pričevanj o zavzetosti za 'slovenske stvari', bi bilo koristno, da sami sebe najprej vprašamo, kaj smo pripravljeni napraviti in še boljše, kaj smo že napravili, da bi bile slovenske stvari doma in po svetu bolj žive; kaj smo napravili, da bi se odmaknili od togega materializma k malo večji duhovni sproščenosti. Materializem se ne utrjuje samo v Sloveniji. Ostri komunistični režim prvih povojnih let je predvsem uveljavil grobost in ustoličil brezobzirnost, potisnil je vstran tako imenovane 'buržuazne' znake spoštljivosti in je odkril grobosti ljudi in življenja. Vnesel je tudi v medsebojne odnose dobršno mero nezaupljivosti, kajti zaradi spreminjanja političnih smernic ljudje niso gotovi, ali bo danes oboževano geslo jutri še veljalo, in če bo nosilec prapora jutri še vodnik ali le odrinjeni upokojenec — kljub mladim letom.

Obiskovalec domačih krajev in ljudi nad vsem tem

ne bi smel biti presenečen, če vsaj do neke mere sledi življenju v 'stari domovini'. Obogatel bo za novo izkušnjo, to namreč, da se današnja Slovenija vključuje v tehnološko-materialistični svet, da preživlja hude pretrese v svoji ekonomski in socialni strukturi, da pa se teh težav zavedajo tudi doma, čeprav neradi govore o njih s priložnostnim obiskovalcem. Prav tako kot mi neradi obešamo na veliki zvon naše težave in jih ne razgllašamo neznanecem, četudi govore isti jezik.

Iztreniti se moramo, ko zremo, da je po Amerikah raztresenih morda 20.000 povojnih slovenskih zdomcev in njihovih otrok, samo v Zapadni Nemčiji pa jih je danes štirikrat toliko. Medtem ko hodimo iz Amerik na priložnostne obiske, predvsem poletni, so slovenski zdomci iz Nemčije v pogostejših in mnogo bolj živih stikih ter zato po svojem številu ter zaradi rednejših stikov predstavlja mnogo bolj živ problem za Slovence doma. Zdomci po Amerikah smo kljub dolarjem le peščica ter zato v očeh ljudi doma manj pomembni. Lahko bi navedli celo vrsto razlogov in nametali celo goro očitkov vsem tistim, ki jih imamo za odgovorne za sedanje stanje. Izseljenska matica gotovo ni brez krivde, posebno zaradi doslednega

ignoriranja posameznikov in skupin, ki jih po režimskem kriteriju smatrajo za 'nasprotnike socialistične Jugoslavije'.

V Sloveniji bomo ob obiskih doživljali presenečenja, razočaranja in zadoščanja. Kaj bomo dobili, bo v veliki meri odvisno od tega, kaj smo pripravljene dati. Darila, ki jih včasih nosimo tja, so manj pomembna kot naša pripravljenost, da bi za ljudi doma kaj napravili. Slovenija je sposobna živeti tudi brez nas. Če ji nismo pripravljene nič dati, bomo samo bolj siromašni. Prav nič težko ni biti odkrit nasprotnik sedanjemu političnemu režimu doma ter biti istočasno posrednik pri bogatenju slovenskih vrednot ljudem doma, ob obiskih ali brez njih. Naivno pa je pričakovati, da se bodo ljudje doma zavzemali za nas in za naše potrebe, mi v zdomstvu pa bi samo čakali prekrizanih rok.

Vedno številnejši obiski so med ljudmi v Sloveniji končno le oživeli ugotovitev, da so Slovenci v svetu še vedno živi, da v svetu še niso izginili, da pa so pripravljene in tudi sposobni ljudem doma pomagati, četudi ne soglašajo s sedanjim političnim režimom in čeprav sedanji režim tega noče.

Božo Zuanella

POGLED V BENEŠKO SLOVENIJO

Zadnje čase smo opazili veliko zanimanja za probleme beneških Slovencev tako v zamejstvu kot v Sloveniji. Organiziranih je bilo nekaj okroglih miz in debat in v tisku se pojavljajo članki, ki obravnavajo našo problematiko. Kar bom tukaj povedal, ne bo torej nič novega.

Gospodarski položaj

Kar se tiče gospodarskega položaja, je vsem znano, da morajo beneški Slovenci v tujino »s trebuchom za kruhom«; naše doline so revne in brez industrije, ki bi lahko ustavila izseljevanje; nekaj naših ljudi je zaposlenih tudi v deželi (v Manzanu, Tržiču, Vidmu) in ti so večinoma »pendolari« (zjutraj gredo na delo, zvečer se vračajo). Živinoreja in kmetijstvo propadata tudi zato, ker doma ni delovne sile. Doma so pretežno starejši ljudje, ki se preživljajo s pokojninami.

Politični položaj

Beneški Slovenci volijo skoraj izključno Krščansko demokracijo že iz tradicije. Lokalna politika jih ne zanima toliko, da bi se aktivno angažirali in razpravljali

med seboj o raznih komunalnih vprašanjih. Te skrbi prepuščajo občinskim svetovalcem, ki pa so v veliki meri nesposobni in nepripravljene. Mimogrede je treba povedati, da naši administratorji niso samostojni in da glede važnih zadev, kot je na primer manjšinsko vprašanje, se vedejo po navodilih, ki prihajajo »od zgoraj«. (Glej na primer razne skupne izjave naših županov, kjer je rečeno, da v Benečiji ne obstaja manjšinsko vprašanje.) Naši ljudje so iz raznih razlogov v pretežni večini proti komunizmu in posebno proti domačim slovenskim komunistom. To nasprotovanje izvira in ima zgodovinsko podlago v zadnji svetovni vojni, ko so se po Benečiji borili slovenski partizani z aneksionističnimi nameni. Poleg tega moramo poudariti, da je pri nas edina stranka, ki se vsaj uradno zavzema za naše etnične probleme in pravice Komunistična partija. Zaradi tega so tudi tisti, ki niso komunisti, kot duhovniki, in se brigajo za naše naravne pravice, označeni kot komunisti, titovci in izdajalci. Pri ljudeh samih torej imamo največjo oviro in nasprotovanje za dosego naših pravic.

Krščanska demokracija in njeni voditelji pa nas niso nikoli uradno priznali kot Slovence in namerno že 25 let čakajo, da bodo ljudje sami zahtevali dvojezičnost, slovenske šole in podobno, kar je pa nemogoče, če ima-

mo pred očmi kulturni položaj naših ljudi, ki so večinoma nevedni, nepismeni in nepoučeni o manjšinskih problemih.

Kulturno stanje in organizacijski položaj

V Benečiji je malo intelektualcev. Našo inteligenco sestavljajo pretežno učitelji, ki so bili vzgojeni v italijanskem ali bolje rečeno iredentističnem duhu v špatterskem učiteljskišču. Od njih ne moremo pričakovati nobene podpore, ker nasprotujejo vsemu, kar je slovenskega, ali pa se sploh ne zanimajo za naše probleme. Morda se bo z novimi generacijami položaj obrnil na bolje. Že sedaj je pri nekaterih mladih intelektualcih opaziti večjo odprtost glede naših problemov. Majhna peščica teh je angažirana in pogumno sodeluje pri naših društvih in organizaciji domačih prireditev.

Glede kulturnega stanja moram povedati tudi to, da so naši otroci po končani osnovni šoli raztreseni po raznih italijanskih šolah in zavodih v Špijetru in Čedadu, kjer počasi izgubijo veselje do domačega narečja, tako da se že med seboj pogovarjajo po italijansko. Po nekaterih družinah starši učijo otroke italijansko že preden stopijo v otroški vrtec, kjer se nadaljuje in okrepi raznarodovalni proces. Mislim, da je glavna ovira pri reševanju in pozitivnem razvoju našega manjšinskega položaja predvsem nevednost in nepoučenost naših ljudi, obarvana še s stoletnim kompleksom manjvrednosti.

Narodna zavest

Med našim ljudstvom ni narodne zavesti, vsaj v klasičnem pomenu besede. Pri tem je izjema majhna skupina duhovnikov in nekaterih drugih oseb, ki so se posvetili svojemu ljudstvu, vendar so naleteli med prebivalstvom na nezaupanje, pri oblasteh pa na velike težave. Nepretrgana propaganda je vcepila v srca in pamet naših ljudi misel, da je vse, kar je slovenskega, protidržavno, ilegalno, skratka izdajanje Italije.

Beneška Slovenija je bila že iz časov beneške republike povezana z Italijo. Benetke in ne Avstrija so ji dale veliko avtonomijo in skoraj samostojnost. Beneški Slovenci so imeli svojo vlado, svoje voditelje, svoje sodnike itd. Po padcu beneške republike jim je Avstrija vzela to avtonomijo, poleg raznih pravic in olajšav finančnega in ekonomskega značaja. Razumljivo je torej, zakaj so beneški Slovenci tudi pod Avstrijo gledali na jug, na Italijo, na deželo, od katere so dobili svobodo, samostojnost, materialne koristi in podobno. Razumljivo je tudi, zakaj so leta 1866 skoraj vsi beneški Slovenci volili za Italijo in se tako odtrgali od Avstrije in ostalih Slovencev, s katerimi pravzaprav niso imeli važnih stikov. Mislili so, da jim bo dala Italija, kar jim je vzela Avstrija.

Če stvarno gledamo na to našo zgodovino, razumemo tudi, zakaj med našim ljudstvom ni narodne zavesti in zakaj se beneški Slovenci ne čutilo povezane z matično domovino in z drugimi Slovenci, ki bivajo v Italiji. Pri nas bi morali poudariti lokalne značilnosti in lokalno kulturo, objektivno proučiti našo domačo zgodovino, se-

znani ljudi z našo preteklostjo, skratka ustvariti javno mnenje, jim vliti nekaj poguma, nekaj samozavesti, jih prepričati, da imajo tudi oni pravico, da se osvobodijo kulturne in ekonomske sužnosti, in nazadnje odstraniti tisti kompleks manjvrednosti, ki spremeni našega človeka v strahopetca, oportunisto in včasih tudi v izdajalca vseh tistih vrednot, ki so jezik, domači običaji in navade, domača kultura, ki so sestavni del njegovega življenja.

Verski položaj

Kar se tiče verskega stanja, moramo poudariti, da je vernost naših ljudi vkoreninjena v tisočletni krščanski tradiciji. Zadovoljni smo z obiskom nedeljske maše, z raznimi pobožnostmi in shodi. Zunanja udeležba je zadovoljiva in zagotovljena. Težko pa je odgovoriti na vprašanje, če pod to zunanostjo obstaja resnično versko prepričanje. Mislim, da bomo tudi pri nas čez nekaj let občutili versko krizo, ki se da v nekaterih pojavih že opaziti: mladina, ki je zaposlena po Furlaniji, moralno propada pod vplivom tamkajšnje že zmaterializirane družbe in nekateri so se že oddaljili od Cerkve. Ta proces se bo nadaljeval in kmalu bomo pričeli propadanju tradicionalne vernosti, na kateri temelji v veliki meri versko prepričanje našega kmečkega človeka.

Če to ugotavljamo pri naših ljudeh, ki živijo doma, moramo reči isto tudi o naših izseljencih po svetu: ti lahko postanejo indiferentni do Cerkve in včasih, daleč od domačega okolja, brez pravega in globokega prepričanja o verskih resnicah, tudi moralno propadajo.

S k l e p

Če stvarno gledam naše razmere, sem pesimist, vendar sem tudi prepričan, da se bomo vsi, ki imamo pri srcu usodo in resnične interese našega ljudstva, do konca borili, da bi dosegli tiste osnovne pravice ki pripadajo vsakemu človeku in vsakemu narodu. V tem našem prizadevanju prosimo in pričakujemo čimvečjo podporo vseh Slovencev, ker morajo naši problemi postati problemi celotnega slovenskega naroda.

POJASNILO

Objavljamo članek o beneških Slovencih, ki ga je napisal trčmunski župnik g. Božo Zuanella. Sestavek je bil napisan kot poročilo za 6. tabor zamejske mladine, kjer smo obravnavali položaj zamejskih Slovencev, a je takrat odpadel zaradi osebnih avtorjevih razlogov. Povemo naj še na tem mestu, da smo v prejšnji številki Mladike objavili poročilo Jožefa Smeja o porabskih in štajerskih Slovencih, ki ga je prebral na 6. taboru zamejske mladine dr. Stanko Janežič.

Prireditelji VI. tabora zamejske mladine

EPIDEMIJA

KOLERE V TRSTU LETA 1849

Bolezni in vojske so bile že v najstarejših časih največja nadloga. Za sabo so puščale razdejanje in smrt. Zato je prošnji vzklik v molitvah »Kuge, lakote in vojske reši nas, Gospod« občuteno tolmačil to ljudsko vznemirjenost in strah.

Tudi v Trstu niso bile epidemije redek pojav, zlasti ne potem, ko se je mesto razvilo v živahno trgovsko in prometno središče, kamor so po morju in po kopnem zahajali ljudje in blago iz najrazličnejših dežel in krajev sveta. Kronike poročajo o številnih primerih kuge in kolere, vse do začetka našega stoletja. V zahvalo za rešitev mesta pred kugo, je mestni svet že v 17. stoletju dal zgraditi na Velikem trgu manjšo cerkev v čast sv. Roku, zaščitniku pred nalezljivimi boleznimi.

Toda pri ljudstvu se je najbolj ohranil spomin na kolero iz leta 1849. Bilo je prve dni meseca avgusta, ko so se pojavili prvi primeri te bolezni. Očiten znak kolere je bilo močno trganje v črevesju, napenjanje in pogostno izločanje. Javne zdravstvene oblasti so več tednov prikrivale javnosti prisotnost epidemije v mestu. Toda bolezen je kmalu zajela takšen obseg, da je ni bilo mogoče več prikrivati. Obolelim so začeli priporočati uživanje velikih količin čaja iz rastlin kot so medenka, kamilica in meta; telesne ude so si odevali z aromatičnimi obkladki ter jih masirali z gorčičnim obližem. Za razkuževanje zraka in prostorov so priporočali prevret kis v pobarvani ponvi, žganje živega apna in brinja. Zato so na trgih in ulicah v velikih posodah žgali katran in brinove vejice.

Toda vsi navedeni ukrepi so malo ali nič zalegli. Kolera je v nezmanjšanem obsegu divjala dalje in žela obilne žrtve. Mrtvaške kapele pri Sv. Justu in pri Starem Sv. Jakobu so bile vsak dan polne mrličev. Bolezen je napadala tako zavratno, da ni bil nihče varen pred njo, četudi je jutraj odšel čil in zdrav zdoma. Mnoge je napadla kar na ulicah. Zato so po mestu krožili posebni bolniški strežniki, ki so napadenim ljudem brž priskočili na pomoč. - Z nastopom meseca oktobra je dnevno zbolelo za kolero od 100 do 150 oseb. Za mesto s 60 tisoč prebivalci je bil to visok davek. Po nekem poročilu je do tega časa zbolelo 5561 oseb, umrlo pa jih je 2353.

Ljudstvo se je v stiski obračalo za pomoč k Bogu. S posebnim zaupanjem so obiskovali cerkev Marije Snežne (pri jezuitih), kjer se je že tedaj častila čudodelna podoba Matere božje Zdravja. To podobo je leta 1845 bivši jezuitski cerkvi daroval znani tržaški rojak Domenico Rossetti v zahvalo za uslišanje v družini. — Ljudsko izročilo tudi pripoveduje, da je v času najhujšega divjanja kolere neka ženska šla po vino za svojega bol-

nega brata v bližnjo gostilno nekje v starem mestu. Medtem ko ji je krčmar polnil posodo, se je pobožna ženska ozrla na Marijin kip v kotu gostilniške sobe ter se v srcu zaobljubila, da bo predlagala votivno procesijo, če ji brat ozdravi.

Ko je ženska prišla domov, je našla brata zdravega. Novica o tem se je hitro razširila po vsem mestu. Ljudje so v tem videli poseg božje Matere ter nagovarjali škofa, naj opravi zahvalno procesijo, v kateri bi nosili kip iz omenjene gostilne. — Dejstvo je namreč, da je po 15. oktobru kolera začela pojemati, tako da je prve dni novembra zdravstvena komisija prenehala z objavljanim sporočil o novih obolenjih.

Navdušenje meščanov zaradi prenehanja kolere, ki je skoro tri mesece morila in ustrahovala mesto, je bilo veliko. V znak zahvale je bila dne **21. novembra** zahvalna procesija ob velikanski udeležbi vsega mestnega prebivalstva. Vodil jo je sam škof Jernej Legat po glavnih mestnih ulicah od Sv. Justa po ulici Madonnina, mimo Stare Mitnice in od tu po Korzu na Veliki trg, kjer se je med prepevanjem hvalnic in zvonjenjem zvonov vseh mestnih cerkva zaključila veličastna pobožnost.

Iz hvaležnosti za rešitev pred kolero so tržaški meščani odslej vsako leto obnavljali zahvalno procesijo na dan Darovanja Marije Device, t.j. 31. novembra. Tako se je vpeljal praznik Matere božje Zdravja, ki je bil zelo priljubljen in občuten. Tega dne so se mnogi vzdržali dela kot ob drugih praznikih. Le državne šole in uradi so redno poslovali. Vendar Tržačani niso nikdar dosegli tega, da bi 21. november postal tudi uraden mestni praznik. Kljub temu pa se je dejansko praznovanje tega dne tako zakoreninilo v zavesti ljudi, da se še danes številni meščani hvaležno spominjajo Matere božje Zdravja, ki se časti v omenjeni cerkvi Marije Snežne, ter se k Nji v velikem številu zatekajo še danes.

Martin Jevnikar

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

BENEŠKA SLOVENIJA

Po smrti Ivana Trinka (1954) je v Beneški Sloveniji zavladala na literarnem in ustvarjalnem polju suša. Začeli pa so izhajati po zadnji vojni trije listi. Prvi je **Matajur**, glasilo Slovencev v Videmski pokrajini. Glavni in odgovorni urednik Vojmir Tedoldi. Videm - Udine. Letos ima XXIII. letnik. Nekateri duhovniki so obnovili **Dom**, verski list. Bollettino interparrocchiale. Direttore responsabile O. Burelli, Drenchia (Dreka) — Udine, Parrocchia S. Volfango. Oba lista prinašata članke v narečju in knjižnem jeziku, Dom tudi v italijanščini, da ju morejo razumeti bravci, ki niso nikoli obiskovali slovenskih šol. Tretji je **Emigrant** in so ga ustanovili beneški izseljenci v Švici (doslej drugo leto).

Beneškim Slovencem je namenjen tudi **Trinkov kalendar**, ki izhaja v priročni obliki in z bogato vsebino, deloma v narečju, deloma v knjižnem jeziku. Ureja ga prof. Rado Bednarik iz Gorice, kjer ga tudi tiskajo. Razširjen ni samo doma, ampak tudi med številnimi beneškimi izseljenci po Švici in drugih državah.

V zadnjih desetletjih pa je izšlo tudi nekaj samostojnih knjig, ki so morda obet za bodočnost.

ANTON BIRTIČ — MEČANAC

Anton Birtič se je rodil 1924 v gorski vasi Mečani v Nadiški dolini. Osnovno šolo je obiskoval v Petjagu in Tarčetu, glasbo pa je študiral v Čedadu in Ljubljani, kjer je na gimnaziji maturiral. Ostal je v Ljubljani, 1952 ustanovil svoj glasbeni Ansambel Beneški fantje.

Leta 1966 je izšla v Čedadu njegova knjiga **Oj, božime**. Slovenske beneške narodne, Birtičeve in druge pesmi. Zbral in uredil Anton Birtič — Mečanac. Izdalo Prosvetno društvo Ivan Trinka, Čedad 1966, str. 96.

Narodnih pesmi je 68, nekatere so izrazito beneške, druge so znane v inačicah tudi po ostalih slovenskih krajih. Lahko bi rekli, da so pesmi fantovske, ker vse prepeva Birtičev ansambel.

V drugem delu knjige so umetne pesmi znanih beneških pesnikov. Na čelu jim je narodni buditelj Peter Podreka (1822-1889, župnik v Ruoncu) s štirimi narodno spodbudnimi in oblikovno preprostimi pesmimi. Vse govorijo o težki usodi rojakov in proslavljajo lepoto Beneške Slovenije: »Zares si častita / Nadiška dolina! / Ja, vredna spomina / si slavnega ti. // Si lepa in velika / in tud si modrica, / zato si kraljica / slovenskih dolin.«

Sledi pet pesmi najbolj znanega beneškega pesnika Ivana Trinka Zamejskega (Trčmun 1863-1954, duhovnik

in profesor v Vidmu). Tudi njegove pesmi opevajo ožjo domovino, o sebi pa pravijo: »Da zvezde nam svetlejšše so žarele, / krepkeje, veseleje pač bi pele. / To pomni, brate, krivo nas ne sodi! / Prav motri, umi nas in zdrav nam bodi!«

Največ umetnih pesmi je Birtičevih (42) in avtor jih je razdelil med uglasbene (24) in neuglasbene (18), ker jih je napisal za svoj zbor. Če bi hoteli presojati njegove pesmi z merilom sodobne slovenske lirike, bi ne prišli daleč, a bi tudi ne bilo pravilno, ker Birtič ni pesnik v navadnem pomenu besede, ampak popevkar. Ne zanima ga pesniška dovršenost in globoka izpovednost, gre mu le za možnost petja, za tekoč in peven verz ter za primerno vsebino. Na prvi pogled lahko odkrijemo, da se je učil pri domači ljudski pesmi, a tudi drugi rodoljubni pesniki se oglašajo iz njegovih verzov. Osnovni noti sta jim ljubezen do dekleta in domače dežele. V **Dolincah beneških** poje: »Preljepa dolinca Sauonjska mojá, Rečanjska je urjedna na kupe zlatá, / nam Terska osta'la je zvesta sestrá / narljeuš je Nadiška, kjer mi smo domá.«

Deset pesmi ima Izidor Predan, znani beneški kulturni delavec. Vse so izrazito rodoljubne in tožijo zlasti nad izseljevanjem. »V srcu čutimo bolečine, / okrog sebe tuji glas, / ne poznam svoje doline, / mi je tuja rodna vas.« (**Črna megla**)

Na koncu je še osem pesmi manj znanih avtorjev. Spremno besedo v knjigo je napisal France Bevk, ki pravi: »Preproste so te pesmi, nastale iz ljubezni do materinega jezika, domače, lahko dostopne razumevanju in srcu.«

(Maja ocena v **Meddobju**, X., Buenos Aires 1967-1969, str. 275-276.)

NAŠ BOŽIC

NAŠ BOŽIC. Beneška pastoralka. Napisala skupina članov Kulturnega društva Rečan z Les. Trst 1972, strani 52.

V uvodu stoji, da je nastala ta ljudska igra v manjši vasi Beneške Slovenije, napisala in uprizorila jo je profi koncu leta 1970 skupina članov kulturnega društva Rečan z Les. In dalje: »Med pisci pastoralke ni niti enega, ki bi kdajkoli hodil v slovensko šolo, tudi zato je jezik igre čisto po svojem izrazu nekoliko privzdignjeno narečje Nadiških dolin. V njem prevladuje tragični motiv izseljenišva, ki se pred očmi gledavca razpleta naravno in s pretrsljivo verjetnostjo. Prav prepričevalna moč NAŠEGA BOŽICJA pa nam govori o tem, da imamo pred seboj

polnokrven umetniški organizem. To je še toliko bolj dragocen, ker je v povojnem času prvi, ki v samostojni knjižni obliki prihaja iz Benečije v širši slovenski kulturni prostor.«

Pastoralka je vsebinsko dvodelna: v začetku in na koncu je pet prizorov iz svetega pisma, v sredi pa je enajst »beneških« prizorov. V začetku je angelovo označenje Mariji, da bo postala Mati božja. V ta okvir je vdelan tragični motiv težkega beneškega življenja doma in v tujini, v emigraciji. Stari životarijo doma, mladina mora po svetu, kjer gara, da se bo nekoč vrnila domov in tu počakala na smrt. Marija se ni mogla poročiti z Bepicem, ker je bil siromak. Odšla je v Milan, Bepic v Švico. Čez leta sta se za božič srečala v domači vasi, in čeprav je Marija pričakovala otroka s fantom, ki jo je zapustil, jo je Bepic vzel in odpeljal v Švico. Dokler je mogla je delala, a prav na sveti večer sta morala iz vasi v mesto na policijo, da se prijavita. Tu ne najdeta niti stanovanja, zato »za nas nie Božicja«. Ker pa je Kristus za vse trpel, »zatuo ist (Marija) se troštan, de počas' usi ljudjé bojo živel' kupe ku bratři med sabo!«

Zgodba je očitno naslonjena na svetopisemsko poročilo o Mariji in Jožefu, vendar je v delu toliko tragike beneških deklet in fantov in vseh izseljencev, da je pastoralna prepričljiva in doživeta. Jezikovno jo je uredil prof. Pavle Merku, ki je spregovoril o jeziku ter dodal obširen slovarček beneških besed.

Pastoralo so člani društva »Rečan« zaigrali tudi na radiu Trst A za Božič 1971.

(Moje poročilo v Literarnih vajah, XXIII., Trst 1971-72 154-155.)

ANGEL CRACINA

Mons. Angel Cracina, rojen v Campeglio (Čampej) pri Fojudi, sedaj župnik in dekan v kraju Buia (San Lorenzo), je bil dolgo let župnik pri Svetem Lenartu Slovenov. Tedaj je sestavil, uredil in sam založil celo vrsto knjižic, v katerih je opisal kakega beneškega duhovnika, različne cerkve in kraje, običaje, narodopisje in zgodovino, dodal pa je tudi vedno kako priložnostno pesem. Največ pesmi mu je zložil Valentin Birtič (Birtig), župnik v Dreki, ki se podpisuje ZDRAVKO in sodeluje s pesmimi tudi v časopisih in revijah. Cracinove knjižice so navadno napisane v italijanščini, le posamezni sestavki so slovenski, vendar so zaradi vsebine pomembne za slovensko kulturo in literaturo. Najvažnejše so:

A ricordo della prima S. Messa del rev. don Paolo Caucig, 1958...

Per la Prima Messa di don Mario Qualizza, 1962...

Una Messa d'oro a Cosizza, 1963...

Don Rino Fortunato Marchig sacerdote novello, 1964...

Il Giubileo sacerdotale d'oro del M. R. Don Pietro Cernoia, parroco di Brischis (Pulfero), 1964...

Cestumanze religiose di nostra gente, 1965...

Missionari nostri, 1965...

Un sacerdote novello a Jainich di S. Leonardo, 1966...

Devetica božična v podutanski fari, 1966. Če so bile prejšnje knjižice dvojezične, je ta popolnoma slovenska.

Zgled, namen in lepoto Cracinovega jezika vidimo v uvodu: »Dragi moji farani! Najparvo povjem vam de pišem po vašim zak' pišem za vas. Prosim, nič naj mi na zamjerejo tisti, ki so bli željel' mjet adne bukva pisane po gosponko. Potlè vam porečem de me je nudila pisat jubezan do vaših ljepih pobožnih navad... Kaj dragih on svetih starin jih ije nardilo že konac tle par nas, ali skuoze prešernost ali skuoze nemarnost! Če se zgubi še kar je ostalo od tistega svetega zaklada ki smo ga pouverbali od naših tih rancih, smo sami krivi... Vaš famoštar duhovnik Angelo Cracina. Podutana (Sv. Ljenart), na sklepu devetice božične, 2 februarja 1966.«

Najprej je opis in razlaga božične devetice (devetdnevnice), sledijo zapisi vseh molitev, ki jih je treba pri tem obredu izgovarjati, in končno seznam pesmi, ki jih ljudstvo poje pri tej devetici. To so pristne ljudske pesmi v beneškem narečju, stare in zanimive za slovensko etnologijo.

Knjigo je ocenil prof. Pavle Merku (Zaliv, 1967, št. 5, str. 24-25: **Knjiga v lepi slovenščini**) in je edini, ki je doslej pisal o Cracinovem pisateljskem in izdajateljskem delu.

La chiesa di S. Antonio Abate in Berganiacco, 1967.

MILKO MATIČETOV

Matičetov, znanstveni svetnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, je strokovnjak za rezijansko in beneškoslovensko narodopisje. Mnogo tega blaga je izdal po raznih znanstvenih revijah, slovenskih, italijanskih, nemških itd., v Vidmu pa sta izšli dve knjižici narodnega blaga. Prva ima naslov:

Nozze Micelli - Longhino. Resia 27 agosto 1966. V njej je priobčil rezijansko ljudsko pesem Linčica Turkinčica. Dodal ji je note in opombe.

Druga je separat iz revije Società Filologica Friulana, Udine 1970. Naslov je **La leggenda di «Giosafat e Barlaam» a Resia** tipico esempio di tradizione discendente. Legendo mu je povedala Tyna Wajtawa (Valentina Pielich, vdova Negro) s Solbice v Reziji. Izdaja je opremljena z vsem znanstvenim aparatom. Legenda je natisnjena v rezijanščini in italijanščini.

(dalje)

Vrtovi muz

knjige

EVROPSKA DEDIŠČINA

Številnim pobudam o stikih med tremi obmejnim deželami Slovenijo, Koroško in Furlanijo - Julijsko krajino se je v oktobru pridružila knjiga Arduina Cremonesija pod naslovom: *Evropska dediščina oglejskega patriarhata*. Pisec Arduino Cremonesi je znan kot dober poznavalec slovenščine in slovenske slovenske zgodovine. Nedavno se je predstavil na televizijski oddaji »Rischiattutto« s temo o slovenskem slovsstvu. Dasi je že po prvi oddaji moral odstopiti, je na televizijskem ekranu predstavil Slovence več milijonom gledalcev. Sedaj je stopil v javnost s knjigo, v kateri na poljuden način predstavlja davno in bližnjo preteklost nekdanjega oglejskega patriarha v političnem in verskem okviru.

Po avtorjevih besedah ima knjiga namen prispevati h kulturnemu, političnemu, verskemu in socialnemu sodelovanju narodov treh obmejnih dežel. Iz vse knjige diha zavzetost in ponos na velik kulturni pomen oglejskega patriarhata. Opis krajev, preteklosti, spomenikov in ljudi so tako živi in sodobni, da radi verjamemo piscu, da je vse te kraje osebno obiskal, se zadržal pri nemih in živih spomenikih, listal po arhivih, pregledal in preštudiral nad sto slovenskih, nemških, italijanskih in latinskih avtorjev od najstarejše pa do najnovejše dobe, npr. ko citira Zadnikarjevo Srednjeveško arhitekturo kartuzijancev iz letošnjega leta.

V petnajstih poglavjih Cremonesi predstavlja začetek, dvig, zaton in dediščino te pomembne versko-kulturne in politične ustanove, katere dediščino si danes delijo škofije Furlanije, Koroške in Slovenije. Nas še posebno zanimajo poglavja, v katerih avtor obravnava naselitev Slo-

vencev na ozemlju patriarhata, pokristjanjevanje, opis in pomen samostanov na slovenskih tleh, njih kulturno, versko in gospodarsko vlogo. Dalje obravnava nemške vplive na Koroškem in v Sloveniji, govori o duhovnih vezeh med Furlani, Korošci in Slovenci ter o današnjem kulturnem stanju v teh deželah.

V uvodu predstavlja Cremonesi svoje delo z besedami: »Furlanija je bila zemlja, od koder se je nad tisoč let širila krščanska in italska kultura. Ustanova, ki je uredničevala to poslanstvo je bil oglejski patriarhat. Ta je s svojimi uredbami in ustanovami predstavljal od ustanovitve pa do neprimerne ukinitve največjo škofijo v Evropi. Na to dejstvo danes pozabljajo, ali pa ga le malo poznajo ne le vsi Italijani, temveč tudi velika večina Furlanov, Slovencev in Korošcev, ki so bili nekoč skupaj pod duhovno upravo tega patriarhata...«

Vzroki te nevednosti so različni. Med prvimi pa so nepoznanje zgodovinskih del, ki so jih napisali Furlani, Slovenci in Nemci. Furlanom avtor očita, da ne poznajo slovenskih zgodovinskih virov in literature, ki je skupna dediščina. Pomanjkljiva je ikonografija najpomembnejših oseb. Da bo zgodovina uspeša, da bo privlačna in postala ljudska last, mora biti bogata tudi na legendarnostih, ki zajemajo in privlačujejo fantazijo ljudskih mas, iz katerih se nato porajajo novi kritiki, ki čistijo legendarnost od zgodovinskih dejstev. Prav tako avtor, ki je sam šolnik, toži, da so današnji šolski programi v italijanski šoli preveč prežeti z dinastično savojsko-burbonsko problematiko in anglo-frankofilski. Znamerjaja pa se regionalna zgodovina in zgodovina sosednjih dežel kot so Tridentinska, Istra, Koroška in Slovenija. Koroška in Slovenija sta predstavljali dve tretjini oglejske cerkvene pokrajine. Zato je pisatelj čutil potrebo, da predstavi svojemu jezikovnemu krogu usodo, razvoj in dvig Koroške in Slovenije. Furlanija, Slovenija in Koroška so dežele medsebojnih srečanj in posredovanj jugovzhodne, srednjeevropske in italske kulture. Preko teh dežel so šle rimske legije, barbarske horde in vojske evropskih velesil. Današnja in jutrišnja Evropa ne more mimo de-

žel nekdanjega patriarhata, ne more izključiti iz svojega živega telesa Furlanijo, Koroško in Slovenijo.

Predstavitev zgodovine dežel in krajev daje zanesljivo potrditev, da je avtor vse tri dežele in kraje, o katerih govori, osebno obiskal. Pobudilo ga je pred nekaj leti preučeval v Celju spomenike in dokumente ter pri tem naletel na star nagrobnik z napisom v štirih jezikih: nemškem, slovenskem, latinskem in italijanskem.

Za nas Slovence ima Cremonesijeva knjiga še poseben pomen. Toplo in izčrpno predstavlja italijanskemu svetu slovensko kulturo, prav tako pa tudi Koroško, ki jo preveva trden in neizpodbiten slovenski element.

Pač pa ni Cremonesi točen in zanesljiv v trditvah o obstoju nekega vindišarskega jezika v Ziljski dolini. Vindišarski jezik je plod nemške miselnosti, ki slovensko govorečim Koroščem ne priznava pripadnosti k slovenskemu kulturnemu krogu. Vindišarski jezik nima svoje književnosti, je le spakedran občevalni jezik, pomešan s slovenskim narečjem in nemškimi spakedrankami.

Poglavje o Slovencih Cremonesi zaključuje z ugotovitvijo: »Slovenci so si znali pridobiti spoštovanje drugih predvsem z ljubeznijo do lastne zemlje in izročil. To ljubezen so večkrat plačali s trpljenjem in žrtvami, zavedajoč se vedno, da se to izplača...«

Nekdanje tesne stike med tremi deželami je zrahljal čas in politični dogodki. Danes te stike utrjujejo turizem, uradna srečanja gospodarstvenikov in politikov ter srednjeevropski kulturni sestanki.

Tudi Cremonesijeva študija bo nedvomno veliko pripomogla k spoznanju narodnih kultur prebivavstva nekdanje oglejske cerkve. Nekdanja oglejska cerkev je razumela trojno jezikovno in kulturno tradicijo, bila je do tega tolerantna in razumevala. Oglejski patriarhi in njihovi sodelavci niso vedno pripadali isti narodnosti, različne so bile narodnosti in tradicije tudi v njihovih podanih. To je bila skupnost narodov, ki so se vsi čutili enakovredne. To je bilo sožitje, v katerem je vsakdo čutil spoštovanje svojih narodnih zna-

čilnosti, navad in zlasti jezika. Večstoletno sožitje in razumevanje med narodi, različnih po izvoru, jeziku in navadah, lahko služi tudi jutrišnji Evropi.

Maks Šah
gledališče

DRUGA PREMIERA V STALNEM SLOVENSKEM GLEDALIŠČU

Slovenska noviteta domačega avtorja — to je vsekakor največja ambicija, ki jo more imeti zamejsko slovensko gledališče. Vprašanje, ki se pri tem postavlja, se glasi: obstaja tudi neka kakovostna meja, pod katero tudi slovensko zamejsko gledališče ne more zdrkniti, če mu je kaj do kulturnega ugleda, posebno če je ta ustanova na očeh tuje kulture?

Ali se novo delo Filiberta Benedetiča *Pravila igre* dviga nad to mejo?

Naj v opravičilo avtorju povemo, da se je lotil umetniško izredno kočljive teme, ob kateri bi utegnilo spodleteti komurkoli. V mislih imamo problem umetniške distance, do katere se mora dvigniti umetnik, če naj veljavno obdela narodnostno tematiko. Lavirati mora med Scilo praznega kozmopolitizma in Karibdo sentimentalnega domačijstva. Filibert Benedetič je preveč oblepel ob problematiki razlaščenja naše obale, da bi mogel biti s svojim sporočilom svetovljan. Nasprotno, iz

dela zveni neki sentimentalni klic po 'zemlji', ki vse preveč diši po provincialnem domačijstvu. Lahko tudi zdvomimo v resnično naprednost tega klica, če upoštevamo, da je kmet tudi med tržaškimi Slovenci manjšina, da je treba Slovence vpeljati iz kmečke idilike v mesto, ga vzgojiti v polnopravnega meščana modernega mesta. Na drugi strani pa Filibert Benedetič ni bil toliko zvest danostim tukajšnje atmosfere in tukajšnjega človeka, da bi dosegel vsaj neko vzpodbudno domačijsko raven. Zakaj? Delavec ob šahovnici v kavarni, amoralni učitelj, ki je nosilec etičnega nihilizma, neki domnevni slovenski finančnik, ki je domač na ministrskih sprejemih — že ti suhi podatki kažejo, do kakšne mere je atmosfera drame, kolikor je mogoče o drami govoriti, skonstruirana. Naš kmet, naš profesor, naš gospodarstvenik se v tej konstrukciji ne more spoznati. Isto velja reči o dialektiki igre, s tisto razlastitveno afero, kateri se mora gledalec samo nasmehnuti. Skratka, Benedetič bi bil lahko ostal na skromni ravni nekega domačijskega teksta, ki bi ob spoštovanju dejstev ostal vsaj narodno vzpodbuden. Ambiciozno se je odločil za konstrukcijo, kjer narodnostno sporočilo sploh ne pride do izraza, vsa socialna etika pa se razblini v vrsto zgubljenih tirad na časopisni ravni.

Še manj milostna more biti sodba o fakturi tega dela. Lahko bi začeli s slovensko slovnico, ki kaže nekaj škandaloznih spodrslijajev. Naj se omejimo na dialog in na like. Kar se dialoga tiče, se mora Benedetič naučiti skoraj vsega. Kar pa se tiče likov, moramo spet reči: konstrukcije brez nožranje obstojnosti. Bolj kot ljudje so to površne skice, od starega kmeta do študenta, od kmetice do vzgojitelja. Z vrsto podatkov bi lahko ponazorili njihovo klišejskost, ki tudi dosledna ni. Naj se omejimo samo na psihološko neobstojnost kmetice, ki je sprva eno samo zafrkavanje kmečke idilike proti možu, a ki na koncu s sentimentom. Nič dosti boljši ni stric iz Avstralije, ki mu avtor čisto nepravilno polaga v usta visokonamerne mentalnimi vzdihli izročja gostinji steklenko oboževanega domačega olja. In simboli, s katerimi je hotel Benedetič prav tako ambiciozno dvigniti dramo? Gledališka igralka je povsem tuje telo, ki nima z ambientom in z dogajanjem ničesar opradirektor na vsak korak rekel, da si tirade o zvestobi zemlji. In tako dikcija čisto neskladno pada iz dovolj prostaškega realizma v nekakšen sanjski surrealizem, ki dokazuje samo, kako nedomišljena je ta reč, ki naj bi bila dokument o naši tukajšnji slovenski eksistenci.

5. Z.

Čuk na Obelisku

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV
DRAGICA 1972

Mladinski kraček VOJONOPOSO je v zadnjem tednu v novembru priredil v Slovenskem dijaškem domu v Trstu dvodnevni informativni seminar »DRAGICA 1972«.

Usoda se je zamotila proti njemu še bolj kakor proti DRAGI 1972, le da je bila v tem primeru v ozadju spletkar REAKCIJE. Ta si je najprej pridobila zase vreme, ki se je z valom mraza v Trstu in s plundro v Sloveniji izkazalo kot čisti fašist. Potem je izrabila mladostno neizkušenost diskutantov, ki so se na seminar odzvali. S svojimi posegi so namreč ignorirali tisti čut za oliko, ki obvezuje gasta Slovenskega dijaškega doma, in so zastavljali predrzna vprašanja. Potem je v zaključnem popoldanskem delu zaradi že omenjene vremenske sabotaže odpadlo športno srečanje. In končno je odpadla še na-

slednja točka programa, srečanje z ljubljanskim pesnikom Ervinom Fritzom, ki ga je zadnji trenutek zmanjkalo iz prav tako nepojasnjenih razlogov, kakor je pred meseci zmanjkalo predavateljev iz Ljubljane.

Vskočil je Marko Kravos. Spregovoril je o Fritzovi poeziji. Ni znano, ali je povedal tudi to, da je bil Fritz zaradi svojega dolgega jezika kdaj tudi prijavljen preiskovalnemu sodniku. Potem je zrecitiral nekaj njegovih pesmi. Ni znano, ali je mladim slovenskim socialistom-srednješolcem prebral tudi verze kot:

Ko ves slovenski tisk lizunsko in pasje molči
tam, kjer bi bilo treba udariti s pestjo,
se tudi moja strahopetnost več greh ne zdi
dobro se ujemam z vso podlo družčino.

Menda so imeli na Češkem
na dan obletnice okupacije
tako zastražene tovarniške sirene,
da bi lahko obdolžili le policijo,
če bi se opoldne istega dne sprožile.

Tisti poldan so na Češkem vse sirene tulile.
Zadnjikrat so — po direktivi — tako složno
tulile ob Stalinovi smrti.

Zdaj — policaji jih niso sprožili,
(država se lahko na policaje zmeraj zanese),
sprožiti jih je moral kdo drug.

Jaz verjamem, da so se sprožile same,
ali pa jih je sprožil kak duh,
duh Jana Husa, Jana Palacha,
ali kak drug duh,
ki ga policija ni mogla
ujeti pri delu.

DOMOVINA

Kajti treba si je biti na jasnem:
časi so se spremenili.

Domovine ni več mogoče opevati.
Domovina so tisti tam zgoraj,
ki imajo pred vrati svojih vil policaje,
domovina so tisti, o katerih je prepovedano objav-
ljati karikature,
domovina so tisti, ki pošljejo plave može s stroj-
nicami
nad sive može ob visokih pečeh,
domovina so tisti, ki držijo za vrat domovino.

Slovenija, najbolj razvita, najbolj grenka beseda
...samo milijon nas je ...milijon slovenskih riti
(ostali delajo na Nemškem)
in ker smo riti, ni nikogar sram.
Čehi so nam pokazali,
kako lahko ves narod eno samo misel snuje,
oni vedo, kaj je domovina...

»Koga više da volim?«... nikogar!
Dokler se v tej domovini ne spremeni,
domovina, ki se nam laže in nas duši,
domovina, ki se našim težavam činično smeje.

PRIPIS: zadnje informacije vedo povedati, da je Marko Kravos poslednjo pesem prebral. Na nesramno

vprašanje, ali iz omenjenega milijona izključuje sebe, je baje odgovoril: »Ostali delajo na Nemškem. Ne na Tržaškem! Erwin Fritz zamejstva ni omenil!«

KAJ JE PRINESEL MIKLAVŽ 1972

Filibertu Benedetiču, avtorju drame Pravila igre: 1) Warringovo povest BOG POMAGAJ NO, Filly! 2) Jevnikar - Kacinovo SLOVENSKO SLOVNICO (Z otroki in ne z otroci, »špegla« je slovensko ogledalo, predmet v zaničanem stavku zahteva roditelji...)

Josipu Tavčarju, umetniškemu vodji Slovenskega stalnega gledališča, ploščo NA TRŽAŠKEM JE FLETNO, KO FIG'CA RODI.

Miklavžev dar igralcem: Béranov roman SOČU-STVUJTE Z NAMI, prevezan s trakom PROLETARCI VSEH GLEDALIŠČ, ZDRUŽITE SE!

IZ PROSECOJA PRI TRIESTEJU

FRANCESCO HUSU (prevajalec Prešernovega Krsta pri Savici) SE JE RODIL NA PROSEKU IN SE KOT MLAD DEČEK NAUČIL SLOVENŠČINE: tako je napisal drugi največji ljubljanski dnevnik, prav LJUBLJANSKI DNEVNIK imenovan. Skupina Prosečanov je na to odposlala sledečo brzojavko: »Prebivalci iz Prosecoja pri Triesteju se tudi sami mislijo naučiti KVELA LINGVA kot Francesco Husu. Smrt fašizmu, Trst je vaš!«

PROGRAM NOVITET SLOVENSKEGA GLEDALIŠČA ZA NASLEDNJA LETA

Sezona 1973 - Avtor: umetniški vodja SG »Enkrat jaz, drugič ti;

sezona 1974 - Tajnik SG: Petronijeva obzorja;

sezona 1975 - Inšpicient: V familiji;

sezona 1976 - Urejevalec odrskih luči: Igra brez pravi!

Ko se rotacija izteče, pride spet na vrsto ravnatelj SG itd.

V »IL MERIDIANO DI TRIESTE« je že zagotovljena napoved PRIMA ASSOLUTA.

VABILO

Okrog božiča se bo v Tupelčah na Krasu srečala večja skupina slovenskih kulturnikov in namesto nekdanje deklaracije objavila novo O SIROTNEM SLOVENSKEM KULTURNEM PROSTORU.

Nastopil bo Marko Kravos z referatom: KAKO SEM REALIZIRAL NOVO IDEJO SLOVENSKEGA KULTURNEGA PROSTORA NA LITERARNEM VEČERU NA GOSPODARSKEM RAZSTAVIŠČU V LJUBLJANI.

Na razpolago bodo čevapčiči, ražnjiči in pristna domača kapljica. Pridite!

KOMENTAR MIHCA IN JAKCA

V ponedeljek 27. novembra je bila v Circolo della Cultura e delle Arti blizu Mihca in Jakca predstavitev italijanskega prevoda Prešernovega Krsta pri Savici. Predstavitve je nadvse uspela, ob izredni udeležbi Slovencev. Slovenci so bili sploh tako prevladujoči, da je Mihec na županski palači šepnil Jakcu: »Ti, kaj pa, če bi od danes naprej rekla tisti hiši tam doli CIRKUS ZA KULTURO IN UMETNOST, kar po naše?«

Učitelj: »Katera žival je najbolj prilagodljiva?«

»Kokoš, vedno znese tako veliko jajce, da gre lahko v lupino.«

☆

»Dedek, sem bral, da je pri 75. letih dvajset več žensk kot moških.«

»Bo že res, Boris, samo da mi to pri 75. letih ni več veliko mar.«

☆

Mož je prikolovratil pozno ponoči domov in žena vpraša: »Si ti, Jaka?«

»Jaz, ja, koga si pa pričakovala?«

☆

Vsak začetek je težak.

Visok uradnik tolaži novega uradnika: »Nič ne maraj, če ti bo direktor na vsak korak rekel, da si tele. Poglej mene — zdaj sem na dobrem, a sem tudi začel kot tele.«

☆

Mož uči ženo voziti avto.

»Joj,« naenkrat vzkligne žena, zavore so odpovedale.«

»Mirno kri,« pravi mož, »poskusi se zaleteti v kaj takega, kar ne stane preveč!«

**za
dobro
voljo**

Učitelj: »Kaj je mislil Arhimed, ko je planil iz kopeli in zaklical Heureka?«

Učenec: »Našel sem!«

Učitelj: »Kaj je našel?«

Učenec: »Milo.«

☆

Primož in Matjažek sta bila povabljeni na poroko. Vprašali so Primoža, če je torta dobra.

»Ja, ampak sem jedel že boljšo.«

Matjažek je opazil, da se gostje nasmihajo, zato je brž popravil:

»Jaz sem jedel že slabšo.«

»Povej, Aleš, kakšna je voda, če v njej plava muha?«

»A živa muha?«

»No, recimo, da je živa.«

»Taka voda je zdrava, ker bi muha drugače poginila.«

☆

»Kdo je bolj zadovoljen, tisti ki ima deset milijonov ali tisti, ki ima deset otrok?«

»Tisti, ki ima deset otrok.«

»Zakaj?«

»Ker si ne želi nobenega več.«

☆

Logika.

»Danes sem jedel gosjo pašteto, pa stavim, da ni bilo v njej niti grama gosi.«

»In kaj potem? Si že jedel vojaški kruh?«

»Že.«

»No, pa si v njem našel vojaka?«

☆

Zadnja številka letošnjega letnika bo izšla takoj po praznikih.

MLADIKA

TRST - Ul. Carducci 15
Telefon 29-656

Bogata izbira naočnikov
naočnikov za otroke
precizna šestila,
logaritmična računalna

BOGATA ZALOGA GOSPODINJSKIH, OKRASNIH
IN NABOŽNIH PREDMETOV - LESTENCEV - SVETIH
PODOB IN ROŽNIH VENCEV

Keržè

Trg S. Giovanni 1 — TRST — Tel. 35-019

Trgovina jestvin in trgovina goriva

Anton Bak

Ul. S. Cilino 34

Tel. 90.186

R I M - Slovenski

„HOTEL BLED“ ITALIJA

Lastnik Vinko LEVSTIK

ROMA - Via S. Croce in Gerusalemme 40
Tel. 777-102, 7564783

Blizu železniške postaje
Direktna zveza z avtobusom št. 3

Domača kuhinja - Vse sobe s prhami

Fototecnica

TRIESTE - Piazza Goldoni 7 Tel. 040/767534